

เปลื้อง นายรัศมี
“ต้นธารตำนานโปงลางกาฬสินธุ์”

เสียงโปงลางที่ดังกล่อมโลกกล่อมชีวิตชาวกาฬสินธุ์ให้เบิกบานสดใสเปี่ยมล้น
ไปด้วยความสุขในชีวิตนั้น มีคนเปรียบว่าไฟเราะใสและกังวานราวทียพยดนตรีที่ลอยมา
จากสรวงสวรรค์

ว่ากันโดยที่จริงแล้ว ณ วันนี้เสียงโปงลางมิได้ดังไฟเราะกังวานแคบๆ อยู่ใน
หัวใจของพี่น้องชาวกาฬสินธุ์เท่านั้น หากแต่กลายเป็นเสียงดนตรีที่กล่อมทุกชีวิตของ
แผ่นดินอีสานให้หลับตัวรอยยิ้มแสนสุขและตื่นขึ้นอย่างรื่นรมย์มาอย่างยาวนาน

นานจนกลายเป็นคำขวัญเมืองกาฬสินธุ์ว่าเป็นแผ่นดิน ฟ้าแดดสงยาง โปงลาง
เลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์
สัตว์โลกล้านปี

แต่ใครจะรู้เล่าว่าโปงลางที่รำลึกกันว่ามีความไพเราะคล้ายทียพยดนตรีจาก
สรวงสวรรค์ เกิดมาจากหัวใจของคนที่มีดนตรีแห่งเมืองฟ้าแดดสงยาง “กาฬสินธุ์” นี้เอง

เปลื้อง นายรัศมี : ต้นธารตำนานโปงลางกาฬสินธุ์

๒
๖๓ ศิลปินแห่งชาติ คือ บุคคลที่ถือว่าสุดยอดในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ
หลากหลายสาขาเพื่อน้อมเทิดบูชาแด่แผ่นดินถิ่นเกิดแล้ว ครูเปลื้อง นายรัศมี ศิลปิน
แห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน) พ.ศ. ๒๕๒๙ ก็คือ ศิลปินคนหนึ่งที่ถือได้ว่า
เป็นศิลปินแห่งชาติที่เป็นเกียรติภูมิของพี่น้องชาวกาฬสินธุ์และของแผ่นดินไทย

ถ้านึกถึงโปงลางก็ต้องนึกถึงครูเป๋ลื่อง ฉายรัศมี ที่สืบสานสร้างสรรค์และพัฒนา
โปงลางมาตลอดชีวิต จนดั่งก้องกังวานกล่อมแผ่นดินกล่อมโลกให้เป็นตำนานกล่าวขาน
ไม่รู้จบมาจนถึงปัจจุบัน

ศิลปินแห่งชาติคนนี้คือ ตันธารตำนานโปงลางภาพสีน้ำอันลือลั่นประจำยุคสมัย
ในปัจจุบัน

เปลื้อง : หัวใจที่มีดนตรี ดนตรีที่มีหัวใจ

คิดสนุกๆ คำว่าเปลื้อง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่า ทำให้หลุดพ้นเพื่อแบ่งเบาหรือให้หมดไป เช่น เปลื้องทุกข์ เปลื้องหนี้

สำหรับครูเปลื้อง ฉายรัศมี แล้ว เขาคือผู้เปลื้องทุกข์ประชาชนที่อ่อนล้า จากการกรำงานหนักให้ผ่อนคลายและเต็มไปด้วยสีสันแห่งความสุขด้วยโปงลาง ดนตรี คู่ชีวิตของเขา

แต่ก่อนที่จะมีวันนี้เขาคือเด็กชายคนหนึ่งที่มีตำนานชีวิตที่น่าสนใจ
เรียนรู้เรื่องราววันนี้ของเขาจากอดีตที่ผ่านมาสักนิดหนึ่งเถิด

ส่องโลก ส่องชีวิต เด็กชายจากตำบลม่วงนา

เปลื้อง เป็นบุตรของนายคง นางนาง ฉายรัศมี เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่บ้านเลขที่ ๗ ตำบลม่วงนา อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ห้องทุ่งอันกว้างใหญ่ไพศาลและธรรมชาติแสนงามมีส่วนอย่างสำคัญในการ บ่มเพาะสุนทรียภาพของชีวิตในวัยเด็กให้มองโลกด้วยความสดใสรื่นรมย์

ผืนดิน ผืนน้ำ ไค้งฟ้า นาข้าว และสายลมเสรีหล่อหลอมจิตใจให้เกิดความอ่อนโยน เสียงลมพัด เสียงนกร้อง และเสียงสรรพสัตว์ในนาข้าวกลายเป็นเสียงดนตรีกล่อมทุ่ง กล่อมชีวิต และแต่งแต้มจินตนาการอันไม่รู้จบ

นี่กระมังที่นักจิตวิทยากล่าวว่าสภาพสิ่งแวดล้อมมีส่วนอย่างสำคัญในการ หล่อหลอมจิตใจของมนุษย์ให้รักชอบและสนใจในบรรยากาศที่เขาอยู่อาศัยที่เขาเห็น และเป็นอยู่

บรรยากาศบ้านนอกที่เต็มไปด้วยความสงบงามและแสนอบอุ่นไปรยปราย
ความอ่อนโยนไว้ในหัวใจของครูเปลื้องวันละเล็กละน้อย เขาเรียนหนังสือและโลดเล่น
ไปตามวิถีชีวิตของเด็กชนบทที่มีฟ้าสูง ท้องกว้าง และนกกาเป็นเพื่อนคลายเหงา

ความอุดมสมบูรณ์ของทุ่งข้าวกลายเป็นแหล่งอาหารอันโอชะของฝูงนกกาที่รวมฝูง
โฉบเฉี่ยวลงจิกเมล็ดข้าวแสนอร่อย ทุ่งนาเป็นเสมือนโรงทานโรงใหญ่ที่มหาเศรษฐี
ปลูกไว้ให้เหล่านกกาตี๋มฟรีกินฟรี

แต่ความเป็นจริงมิได้เป็นเช่นนั้น ทุ่งข้าวอันอุดมสมบูรณ์ล้วนเกิดจากหยาดเหงื่อ
แรงกายของชาวนาผู้เหน็ดเหนื่อย ด้วยเหตุนี้เองในท้องทุ่งทุกแห่งหนจึงมีเถียงนา
ซึ่งเป็นกระท่อมปลูกไว้สำหรับพักผ่อนคลายร้อน

ข้อสำคัญเป็นเถียงนาที่เหล่าชาวนาปลูกไว้สำหรับคอยไล่นกกาไม่ให้ลงมาจิกกินข้าว
ให้เสียหาย

ทุ่งทั้งทุ่งจึงมีเถียงนาปลูกกระจายใกล้-ไกลแล้วแต่ผืนนาของแต่ละคนจะดู
คล้ายหมู่บ้านจัดสรรในปัจจุบัน

เมื่อฝูงนกโฉบเฉี่ยวลงมาคนในเถียงนาก็จะดีเกราะลอดังโป๊กๆ ราวเสียงปืนแตก
ให้ฝูงนกแตกกระจายไม่กล้าโฉบลงมาจิกกินข้าว

ทุ่งทั้งทุ่งจึงเหมือนมีมหกรรมดนตรี เมื่อนกโฉบลงผืนนาไม่ได้ก็รวมฝูงบินไป
ลงผืนนาอื่นๆ แต่เสียงเกราะลอก็ดังโป๊กๆ ๆ ให้ต้นตระหนกดังสนั่นไปทั้งทุ่ง

เสียงสูงๆ ต่ำๆ ของเกราะลอสอดแต่ละเถียงนาดังทอดรับกันเป็นทอดๆ คล้ายเสียงดนตรี
ฝูงนกเอง ก็ถลาร่อนขึ้นร่อนลงอยู่เช่นนั้นราวกับว่าทนายทักไม้นดนตรีกำกับจังหวะ
เพลิดเพลีนอยู่หน้าวงดนตรี

เกราะลอสไล่นกไล่หนูของชาวนานี้แหละที่ต่อมาได้กลายเป็นโปงลางอันสือลั่น
ของจังหวัดกาฬสินธุ์

ตำนานเปลื้อง : ตำนานโปงลาง

คครูเปลื้องเล่าถึงชีวิตในวัยเด็กให้ฟังอย่างมีความสุข

“ดนตรีชิ้นแรกของผม คือ เกราะล่อ” ครูเปลื้องระบายยิ้มอย่างมีความสุข

สิ่งที่ครูเปลื้องเล่าคือฉากชีวิตเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ตอนนั้นเขาเรียนหนังสืออยู่
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ อายุเพียงแค่ ๑๑ ปีเท่านั้น

เรื่องเกราะลอนนี้มีตำนาน

ครูปลื้มพลิกตำนานความเป็นมาและเป็นไปของเกราะลอนให้ฟังว่า ท้าวพรหมโคตรได้พาครอบครัวอพยพข้ามเทือกเขาภูพานมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านกลางหมื่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้เห็นเกราะลอน หรือขอลอที่ผู้ใหญ่บ้านแขวนไว้สำหรับใช้ตีสื่อสารกับลูกบ้านในกรณีที่มีเหตุร้ายหรือต้องการเรียกประชุม เพื่อแจ้งเหตุต่างๆ แก่ลูกบ้านของตน

เกราะลอนหรือขอลอนนี้ทำมาจากไม้หมากเลื่อม เมื่อเวลาเคาะหรือตีเสียงของมันจะดังก้องกังวาน ได้ยินไปทั่วหมู่บ้าน

เกราะลอนนอกจากจะเป็นเครื่องมือสื่อสารของผู้ใหญ่บ้านกับลูกบ้านแล้ว ชาวบ้านยังทำเกราะลอนไปแขวนไว้ตามเถียงนาเพื่อใช้ตีเอาเสียงข่มไล่นกไล่หนูและบรรดาสัตว์ทั้งหลายที่เข้ามารบกวนพืชไร่ให้หนีไปที่อื่น ซึ่งไม่ว่านก หนู หรือสัตว์ต่างๆ จะหนีไปที่ไหนเสียงเกราะลอนจากเถียงนาก็จะดัง โป๊ก...โป๊ก...โป๊ก...ขานรับและขับไล่สัตว์ทั้งหลายลั่นทุ่งไปหมด

เสียงโป๊ก...โป๊ก...โป๊ก...ก้องกังวานของเกราะลอนจึงคล้ายมหรธรมดนตรีกล่อมทุ่งไปโดยปริยาย

เสียอยู่ก็แต่ว่าเป็นมหรธรมดนตรีที่มีคีย์โน้ตเสียงเดียวกันเสียเป็นส่วนใหญ่ทำให้ไม่มีความไพเราะอย่างที่ควรจะเป็น

ท้าวพรหมโคตรเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์และเป็นคนที่มีดนตรีอยู่ในหัวใจ

หลังจากตั้งหลักตั้งฐานมั่นคงแล้วนัยน์ตาและหูที่มีพรสวรรค์ของเขา สังเกตเห็นว่าเกราะลอนนี้ไม่น่าจะใช้ประโยชน์เพียงแค่ตีแจ้งเหตุหรือใช้ไล่นกไล่หนูเท่านั้น หากน่าจะปรับปรุงยุคดัดให้เกราะลอนแต่ละลูกมีเสียงสูงต่ำแตกต่างกันไปก็จะเป็นเครื่องดนตรีกล่อมทุ่งกล่อมชีวิตให้มีความเพลิดเพลินและคลายเหงาได้

คิดอย่างนั้นแล้ว ท้าวพรหมโคตรก็ประดิษฐ์เกราะลอนพิเศษขึ้น โดยนำไม้หมากเลื่อมซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อน สีขาว มีเสียงสะท้อนก้องกังวานต่างลูกต่างเสียงจำนวน ๖ ลูก มามัดร้อยเรียงกันด้วยเถาว์วัลย์แล้วไปแขวนไว้ที่เถียงนาเพื่อเคาะไล่หนูเหมือนคนอื่นๆ เพียงแต่ว่าเกราะลอนของท้าวพรหมโคตรพิเศษแปลกแตกต่างไปจากคนอื่นๆ ก็เพียงเสียงเกราะลอนที่มีเสียงหลากหลายระดับเท่านั้น

นั่นคือความแปลกแตกต่างระหว่างเกราะลอนของท้าวพรหมโคตรกับเกราะลอนพื้นบ้านดั้งเดิมของชาวบ้านทั่วไป

เป็นเกราะลอนที่ได้ดัดเพียงเสียงโป๊ก...โป๊ก...โป๊ก...ในระดับเสียงเดียวเท่านั้น

หากแต่เป็นเกราะโลที่ดังกังวานด้วยระดับเสียงสูงต่ำ ไพเราะจนคนอื่นต้องเงี้ยวฟัง คนที่มีศิลปะอยู่ในหัวใจนั้น มักสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ให้เป็นสมบัติแก่ชาวโลกเสมอมา

ท้าวพรหมโคตรก็เช่นกัน

หลังจากที่เกราะโลของเขาเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้านในความแปลกใหม่ ท้าวพรหมโคตรก็ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำและการตีเกราะโลให้มีท่วงทำนองอันไพเราะให้แก่นายปานไว้โดยไม่ปิดบังจนนายปานกลายเป็นศิษย์โปรดที่มีฝีมือในการทำและการตีเกราะโลได้ไพเราะยิ่งนัก

ดนตรีนั้นมีสายตระกูลในการสืบทอดต่อๆ กันมา

เกราะโลก็เช่นกัน

เมื่อท้าวพรหมโคตรเสียชีวิตลง นายปานที่สืบสานทางดนตรีในการตีเกราะโลก็ได้ถ่ายทอดความรู้ของตนให้แก่นายขานลูกชาย

ภาพที่คุ้นหูคุ้นตาของชาวบ้านที่ไปเฝ้านกหนูที่เถียงนาก็คือ ภาพของนายปานที่ชะมัทเข้มน้ฝักให้ลูกชายตีเกราะโลออกมาเป็นท่วงทำนองเพลงอยู่ที่เถียงนาอยู่วันแล้ววันเล่า และไม่นานนักลายเพลงจากเกราะโลก็มีความไพเราะน่าฟัง ได้ยินถึงไหนก็ส่งความสุขตามไปถึงที่นั่น

ทุกครั้งที่นายปานและนายขานลงมือตีเกราะโลเป็นท่วงทำนองเพลงอยู่ที่เถียงนาของตน ชาวบ้านจากเถียงนาอื่นก็พากันลืมหำหน้าที่ในการระวังนกระวังหนูของตนต่างพากันเดินมานั่งล้อมวงดูการตีเกราะโลของนายปานและนายขานจนเต็มเถียงนา

เมื่อนายปานและนายขานวางมือจากการตีพวกเขาก็ขอลองตีดูบ้างเป็นที่สนุกสนานและครึกครื้นไปทั่วทุ่ง

เสียงเกราะโลกลายเป็นมนต์ดลใจให้ครูเปลื้องหลงไหลในเสียงอันไพเราะนั้น เสียงจากท้องทุ่งที่ลอดแว่วเข้าไปในหมู่บ้านมีเสน่ห์มากพอที่จะทำให้เปลื้องต้องเดินลัดทุ่งไปยังเถียงนานั้น

ณ ที่นั้นเขาเห็นผู้คนมากมายผัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาฟังและมาหัดตีเกราะโลกัน ไม่ว่าจะเป็นนายแพง นายชาย นายคำ ซึ่งมีอายุราวๆ ๓๐-๓๕ ปี อ่อนอายุลงมาหน่อยก็เป็นนายแห่ล่ออายุราวๆ ๑๖-๑๗ ปี ส่วนครูเปลื้องในขณะนั้นอายุเพียงแค่ ๑๑ ปี

ท่วงทำนองที่หัดตีกันในครั้งนี้มี ๓ ลายใหญ่ๆ ได้แก่ ลายน้าท่วมทุ่ง ลายสุดสะแนน และลายครูผู้ไทใหญ่

เปลื้องเดินลัดทุ่งเที่ยวไปเที่ยวมาระหว่างบ้านกับเถียงนาของนายปานอยู่ทุกวัน เขามีความรู้สึกว่า เสียงเกราะล่อมีความไพเราะกินใจไม่แพ้เสียงพิณและแคนซึ่งเป็นดนตรี คู่แผ่นดินอีสานมาอย่างยาวนาน

นั่งอยู่ทุกวันฟังอยู่ทุกวันก็จดจำท่วงทำนองของหลายต่าง ๆ ได้อย่างแม่นยำ หัวใจเริ่มคึกคักและอยากลองตีเกราะล่อดูบ้าง

เมื่อศิษย์รุ่นใหญ่และรุ่นกลางของนายปานวางมือ เปลื้องก็เข้าไปนั่งแล้วลงมือ ตีเกราะล่อตามที่เคยเห็นและเคยฟัง และความเป็นเด็กน้อยนายปานจึงให้ความเมตตา ถ่ายทอดความรู้และคอยบอกถูกผิดไพเราะไม่ไพเราะให้อย่างใกล้ชิด

เรื่องของดนตรีเป็นเรื่องของพรสวรรค์ และความเป็นอัจฉริยะที่ธรรมชาติมอบให้ เป็นของขวัญแก่มวลชนมนุษยชาติ

แต่ก็ใช้ว่าธรรมชาติจะมอบพรสวรรค์นี้ให้แก่ทุกคน

บางคนเท่านั้นหรือที่ธรรมชาติมอบพรสวรรค์และอัจฉริยะทางด้านดนตรีมาให้ ครูเปลื้องคือ คนคนนั้น

คนที่ธรรมชาติมอบพรสวรรค์ด้านดนตรีมาให้อย่างเต็มศักยภาพ

หลังจากตีเกราะล่อจนคล่องและขึ้นใจ นายปานก็บอกว่าเมื่อตีเกราะล่อเป็นแล้ว ก็ต้องทำให้เป็นด้วย

ครูเปลื้องกลับไปตัดไม้แถวๆ นาของตนเอง ผึ่งแดดไว้เป็นแรมเดือนกว่าไม้จะแห้ง เข้าที่ จากนั้นก็แบกลัดทุ่งมาที่เถียงนายานายปาน

ครูกับศิษย์ลงมือฝึกปฏิบัติไปพร้อมกันนายปานเห็นแววของครูเปลื้องอยู่ก่อน แล้วจึงถ่ายทอดความรู้ให้ด้วยความเมตตาที่เปี่ยมล้น ดูแลเอาใจใส่ในทุกขั้นตอนของการทำเกราะล่อ

ไม่นานนักเกราะล่อคุณภาพจากฝีมือของครูเปลื้องก็สำเร็จลง

“นายปานบอกว่าเก่ง สามารถทำเกราะล่อได้ด้วยตนเอง” ครูเปลื้องพูดถึงนายปานด้วยความเคารพในน้ำใจไมตรีที่มอบให้ด้วยหัวใจ

คำพูดที่เติมกำลังใจของนายปานมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้ครูเปลื้องทำเกราะล่อ แว่นไว้เป็นจำนวนมาก ทำด้วยใจรัก และผูกพันในเสียงอันไพเราะของเกราะล่อ

เกราะล่อที่ทำแวนไว้นั้น ใครมาขอครูเปลื้องก็ปลดให้ แล้วก็ทำเพิ่มเติมไว้ ใครมาขอก็ปลดให้ด้วยความสุขอยู่เสมอเช่นนี้ตลอดมา

โบราณว่าคนเรานั้นยังให้ก็ยังได้

ครูเปลื้องก็เป็นเช่นนั้น เกราะลอแต่ละลูกเป็นเสมือนบทเรียนแต่ละบทที่ได้เรียนรู้ถึงวิธีการทำเกราะลอแต่ละลูก สร้างสรรค์ ปรับปรุง และพัฒนาเทคนิคฝีมือให้สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เป็นการ “ได้” ที่เกิดจากการ “ให้” และการฝึกฝนที่ทำให้ได้บทเรียนใหม่ๆ ที่ดีกว่าเสมอมา

เมื่อนายปานถึงแก่กรรม ครูเปลื้องก็ยังคงไปมาหาสู่กับนายขานลูกชายของนายปานเสมอ เพราะถ้าจะว่าไปแล้วนายขานก็เป็นครูอีกคนหนึ่งของครูเปลื้องที่คอยสอนคอยแนะนำการตีเกราะลอให้แก่ครูเปลื้องด้วยความเมตตาตลอดมาเช่นกัน

ครูเปลื้องไปทบทวนการตีเกราะลอกับนายขานอยู่เสมอ ทั้งนี้ก็เพื่อตรวจสอบท่วงทำนองของแต่ละลายว่าถูกต้องแม่นยำมากน้อยเพียงใด

กำเนิดโปงลาง

“คีตกวี ดนตรีแห่งท้องทุ่ง”

๓

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ครูเป็ลื่องก็มีชื่อเสียงในฐานะของนักตีเกราะलोฝีมือดี ฝีมือของเขามีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ที่ทุกคนยอมรับ

พลังสร้างสรรค์ที่มีอยู่มากมายทำให้ครูเป็ลื่องเห็นว่าเกราะलोนี้ น่าจะพัฒนาให้มีความไพเราะได้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

เขาไม่เพียงแต่คิดเท่านั้น หากแต่ลงมือทำตามที่เขาวาดฝันเอาไว้ นั่นคือ ได้ทดลองเพิ่มเกราะโล จากเดิม ๖ ลูก เป็น ๙ ลูก ขึ้นที่เถียงนาของตนเองก่อน จากนั้น ก็เริ่มตีเกราะโลที่คิดเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ซึ่งผลปรากฏว่าเกราะโลที่เพิ่มเติมนั้นสามารถตี พลิกแพลงเพิ่มทำนองต่าง ๆ ได้อีกมากมายและมีความไพเราะยิ่งขึ้น

ผู้คนที่อยู่เถียงนาเมื่อได้ยินเกราะโลใหม่ทำนองพลิกแพลงใหม่ต่างก็ชะเง้อถึงที่มาของเสียงนั้น ว่ามาจากเถียงนาของผู้ใดและใครกันเล่าที่มาดื่มนครุเป็ลื่องให้หมองลง

แต่ทุกคนก็ต้องอึ้งย้มเพราะคนที่นั่งตีเกราะโลอันแสนไพเราะแปลกหูกว่าที่เคยมานั้นก็คือ ครูเป็ลื่อง ฉายรัศมี นั่นเอง

เมื่อเห็นว่าทุกคนให้ความสนใจกับท่วงทำนองใหม่ลีลาใหม่ของเกราะโลที่ตนเองคิดค้นขึ้นมา ครูเป็ลื่องก็ยกเกราะโล ๙ ลูก ของตนเองไปที่เถียงนาของนายขาน ซึ่งที่นั่น ยังคงเป็นที่ชุมนุมของนักตีเกราะโลที่มาประลองฝีมือกันอยู่อย่างสม่ำเสมอ

หลังจากตีเกราะโลที่คิดค้นขึ้นมาใหม่ให้ทุกคนได้ดูได้ฟังแล้ว ครูเป็ลื่องก็วางมือ เชิญชวนทุกคนให้ลองตีดูบ้าง

ทั้งนายแพง นายชาย นายแหล่ และคนอื่น ๆ เข้าไปทดลองตีดู แต่ความไม่คุ้นเคยกับการตีเกราะโล ๙ ลูก ทำให้ไม่สามารถตีให้ไพเราะได้ ครูเป็ลื่องจึงทำหน้าที่ครูดนตรี ถ่ายทอดเทคนิควิธีการตีเกราะโล ๙ ลูก ให้เหล่านักดนตรีชายทุ่งโดยถ้วนหน้ากัน

ถัดมาอีก ๑ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ครูเปลื้องก็ปฏิบัติไม่สำหรับการทำเกราะล่อเสียใหม่ จากที่เคยใช้ไม้หมากเลื่อมมาเป็นไม้หมากหาด

“ไม้หมากเลื่อมอ่อนเกินไปและก็แตกง่าย” ครูเปลื้องเล่าถึงจุดเปลี่ยนแปลง ครั้งสำคัญของการเปลี่ยนแปลงวัสดุการทำเกราะล่อ

ครูเปลื้องเลือกไม้หมากหาดมาทำเกราะล่อเพราะวันหนึ่งเดินไปเห็นผู้ใหญ่สงค์ การลัก ผู้ใหญ่บ้านบ้านนา หมู่ ๒ ตำบลม่วงนา อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ตีเกราะล่อหรือ ขอลอ เรียกลูกบ้านมาประชุม เกราะล่ออันนั้นดังกังวานมากเป็นพิเศษ ครูเปลื้อง จึงสอบถามถึงไม้ที่นำมาทำเกราะล่อว่าเป็นไม้อะไร ผู้ใหญ่สงค์บอกว่าเป็นไม้หมากหาด

“เสียงดังดีแท้ ไม้เหลือบผู้ใหญ่ หลานอยากได้ไปเข็ดเกราะล่อลองเบิง” ครูเปลื้องบอกผู้ใหญ่สงค์

ผู้ใหญ่สงค์บอกให้ครูเปลื้องไปเอาไม้หมากหาดของตนได้ที่ปลายนา

ไม้หมากหาดมีน้ำหนักมากกว่าไม้หมากเลื่อม เมื่อทำเป็นเกราะล่อแล้ว ไม่สามารถจะนำแถววัลย์หรือปอเตามามัดได้เหมือนเดิม น้ำชายจึงบอกให้นำเหล็กแหลม มาเผาไฟเพื่อเจาะรูร้อยแทนการมัดเหมือนเดิม

หลายวันที่เดียวที่ครูเปลื้องเจาะรูเกราะล่อ เมื่อเจาะเรียบร้อยแล้วใช้เชือกปอ ร้อยเป็นราง แล้วทดลองตีดูก็มีความไพเราะและก้องกังวานดีกว่าโปงลางที่ทำจาก ไม้หมากเลื่อม จากนั้นได้เพิ่มเกราะล่อลูกเล็กเข้าไปอีก ๓ ลูก ทำให้เกราะล่อของ ครูเปลื้องกลายเป็นเกราะล่อ ๑๒ ลูก แต่ยังมีบันไดเสียง ๕ เสียงเหมือนเดิม

หากแต่การตีกลับมีความไพเราะแพรวพราวยิ่งขึ้น

ครูเปลื้องสนุกกับการตีเกราะล่อ ๑๒ ลูก ที่มีความทนทานและมีเสียงมากยิ่งขึ้น อย่างมีความสุข ผีก็ตีและเพิ่มลายบรรเลงเพิ่มเติมอีกมากมาย

เดิมที่ไม่มีใครนำเกราะล่อเข้าไปตีในบ้านแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะความเชื่อที่มีมา แต่ดั้งเดิมว่าถ้ามีการนำเกราะล่อเข้าไปตีในหมู่บ้านจะนำพาโชคร้ายไปสู่หมู่บ้าน เกราะล่อ จึงไปตีกันตามเถียงนาชายทุ่งนอกหมู่บ้าน

แต่ครูเปลื้องเริ่มเปลี่ยนความเชื่อนั้นเสียใหม่เพราะหลังจากพัฒนาเกราะล่อให้มี ความไพเราะและกลายเป็นเครื่องดนตรีไปแล้ว ครูเปลื้องก็มีความคิดว่าเขานำเกราะล่อ เข้าไปตีในหมู่บ้านในฐานะของเครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง

เพื่อความสบายใจของตนเองและของทุกคนในหมู่บ้านวันที่ครูเปลื้องจะนำ เกราะล่อเข้าไปเล่นในหมู่บ้านนั้นได้ขอให้แม่แต่งอาหาร เหล้า ยาสูบ หมาก พลุ และ ขันดอกไม้ทำพิธีบวงสรวงศาลปู่ตา เพื่อนำเกราะล่อเข้าไปตีในหมู่บ้านโดยขอว่าขออย่า ให้มีเหตุร้ายใดๆ เกิดขึ้นเลย

โชคเข้าข้างครูเปลื้องอยู่มีใช้น้อยๆ เพราะหลังจากทำพิธีบวงสรวงศาลปู่ตาและนำเกราะลอเข้าไปตีในหมู่บ้านแล้ว ก็ไม่มีเหตุร้ายใดๆ เกิดขึ้นในช่วงนั้น ครูเปลื้องจึงเปลี่ยนชื่อเพื่อเป็นสิริมงคลจากเกราะลอมาเป็นโป่งलग ซึ่งกลายเป็นชื่อดนตรีที่มีเอกลักษณ์ของจังหวัดกาฬสินธุ์มาจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๑๖ เพื่อให้โป่งलगมีความไพเราะเป็นเครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่งที่อยู่ในหัวใจของคนอีสานเหมือนพิน เหมือนแคน ที่มีมาก่อนอย่างยาวนาน ครูเปลื้องพัฒนาโป่งलगจาก ๑๒ ลูก เป็น ๑๓ ลูก โดยเพิ่มเสียงเข้าไปอีก ๑ เสียง ได้แก่ เสียงฟ้า ทำให้โป่งलगมี ๑๓ ลูก ๖ เสียง กล่อมโลก กล่อมชีวิต และอยู่ในดวงใจของชาวอีสานมาถึงปัจจุบัน

ความหมายและที่มาของคำว่า “โป่งलग”

โป่งलग คือ เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานประเภทเครื่องตีที่ทำด้วยไม้

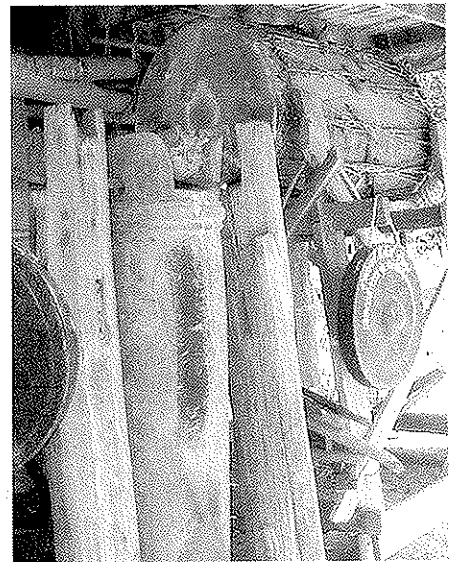
โป่งलग เป็นคำประสมระหว่างคำสองคำ คือคำว่า โป่ง กับคำว่า लग

ความหมายและที่มาของคำว่า “โป่ง”

โป่ง หมายถึง เครื่องให้สัญญาณ มี ๒ ชนิด คือ

◆ โป่งขนาดใหญ่ ใช้แขวนอยู่ตามวัด ทำจากไม้เป็นท่อน นำมาตากให้กลม ขุดส่วนล่างให้กลวงลึกเข้าไปประมาณหนึ่งในสามส่วนของท่อนไม้ เจาะรูแพเพื่อให้ได้เสียงที่ต้องการ แขนงไว้ที่หอกกลองหรือใต้ฐานศาลา ใช้ไม้กระทุ้งตรงส่วนล่างจะเกิดเสียงก้องดังไกลเป็นสัญญาณให้ผู้คนทั้งในและนอกหมู่บ้านได้ยิน ซึ่งโป่งดังกล่าวใช้ประโยชน์ดังนี้ คือ

► กระทุ้งเพื่อบอกเวลาในสมัยโบราณ ยังไม่มีนาฬิกาใช้ มักจะสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเป็นเครื่องในการกำหนดเวลา เช่น ในช่วงเวลากลางวันก็จะสังเกตการเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์ในการกำหนดเวลาเช้า สาย เที่ยง บ่าย และเย็น ในช่วงเวลากลางคืนก็จะสังเกตการเคลื่อนที่ของดวงจันทร์ ดวงดาว และเสียงร้องของสัตว์

โป่งวัดน่าน้อย

เช่น เสียงไก่ขัน เสียงนกร้อง เป็นเครื่องกำหนดเวลา โดยเฉพาะตามวัดวาอาราม ซึ่งเป็นที่พระสงฆ์” ใช้ปฏิบัติธรรมและกิจของสงฆ์ จำเป็นจะต้องปฏิบัติให้ตรงเวลาเป็นประจำทุกวัน เช่น การทำวัตรเช้า การทำวัตรเย็น ดังนั้นพระ เณร หรือญาติโยมที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ตีกลองหรือกระทุ้งโปงจะต้องศึกษา สังเกต และคำนวณ กำหนดเวลาในการตีกลองและกระทุ้งโปงให้ถูกเวลาเพื่อเป็นสัญญาณให้คนในหมู่บ้านรู้

นอกจากชาวบ้านใช้เสียงโปงเพื่อบอกเวลาในการร่วมพิธีทางศาสนาแล้ว ชาวบ้านยังใช้ประโยชน์จากการตีกลองและการกระทุ้งโปงในการกำหนดเวลาออกเดินทาง จากอีกหมู่บ้านหนึ่งไปยังหมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งในสมัยก่อนเส้นทางการคมนาคมไม่สะดวก มีแต่ป่าเขาลำเนาไพรการออกเดินทาง ไปยังที่ไกลๆ ต้องมีการคำนวณเวลาสามารถกำหนดที่พักค้างกลางทางโดยที่ไม่มีวัดค้ำก่อนถึงที่หมายในขณะที่เดินทาง

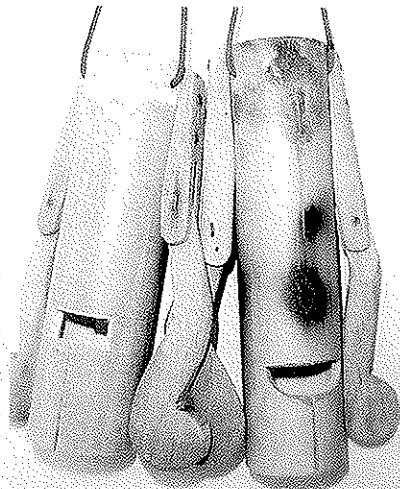
เสียงโปง นอกจากจะบอกเวลาแล้วยังบอกทิศทางให้กับผู้เดินทางและผู้ที่กำลังหลงป่าได้อีกด้วย

► กระทุ้งเพื่อเป็นสัญญาณบอกเหตุ

ในสมัยโบราณ เมื่อถึงช่วงประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะทางภาคอีสานจะมีประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน คือ ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ แต่ครั้งก็จะมีมีการปรึกษาหารือเพื่อวางแผนและเตรียมงานก็จะใช้การตีกลองและกระทุ้งโปงเป็นสัญญาณนัดหมาย ปัจจุบันจะพบเห็นโปงดังกล่าวตามวัดเก่าแก่ในภาคอีสานเพียงบางแห่งเท่านั้น เนื่องจากปัจจุบันหาไม้และช่างผู้ชำนาญในการทำโปงยาก จึงหันมาใช้ระฆังซึ่งทำด้วยโลหะแทน

◆ โปงขนาดเล็ก

ทำจากไม้ไผ่หรือไม้จริง ใช้สำหรับแขวนคอสัตว์เลื้อยทำจากไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแข็งนำมาขุดให้กลวงด้านใน เปิดปากไว้ด้านหนึ่ง เป็นรูปทรงกระบอกเจาะรูแพเพื่อให้ได้เสียงตามต้องการ มีลูกโปงแขวนติดอยู่ด้านนอกทั้งสองข้าง เมื่อโปงแกว่งไปมา ลูกโปงทำให้เกิดเสียงดังขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่ของภาคอีสานจะมีอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเดิมให้แรงงานสัตว์ในการไถคราดและขนส่ง ดังนั้นทุกครัวเรือนจะเลี้ยงวัวควายตามป่าข้างและ

โปงที่ใช้แขวนคอสัตว์เลื้อย

ทุ้งน้าง เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนหรือง่ายในการติดตามค้นหาว่าควายเวลาปล่อยไปเลี้ยง เจ้าของมักจะใช้โปงขนาดเล็กแขวนคอว่าควายเอาไว้ โดยเฉพาะหัวหน้าฝูงหรือตัวที่ชอบ แดกฝูง

ความหมายและที่มาของคำว่า “ลาง”

ลักษณะการใช้คำว่า ลาง ราง และฮาง ของคนอีสาน

ลาง ในความหมายของคนอีสาน ใช้อยู่ลักษณะเดียวคือ ลางที่เป็นคำนาม หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเป็นเหตุให้คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น เช่น ก่อนจะออกจากบ้านมีจิ้งจกทัก โบราณถือว่าเป็นลางไม่ดี ให้ระมัดระวังตัวอย่างนี้เป็นต้น

มีผู้รู้หลายท่านได้สันนิษฐาน และให้ข้อสังเกตที่มาของคำว่า ลาง ไว้ต่างๆ กัน เช่น

◆ คำว่า ลาง น่าจะมาจากคำว่า ราง ซึ่งหมายถึงการร้อยหรือเชื่อมสิ่งของ เข้าด้วยกันให้มีแนวตัดในระยะที่สม่ำเสมอ และที่สำคัญตรงกลางจะเป็นร่อง เช่น รางรถไฟ รางระนาด เป็นต้น โดยเฉพาะโปงลางมีการร้อยลูกคล้ายๆ กับระนาด ซึ่งระนาด มีลักษณะนามคือ ราง ดังนั้นโปงลางน่าจะมาจากคำว่า โปงราง และเนื่องจากคนอีสาน ไม่ออกเสียง “ร” แต่ออกเป็นเสียง “ล” จากโปงราง จึงกลายเป็นโปงลาง

จากข้อสันนิษฐานดังกล่าว คำว่า ราง ไม่ใช่คำดั้งเดิมของคนอีสาน โดยสังเกตการใช้ภาษา คำใดที่มีตัวอักษร “ร” คนอีสานมักจะออกเสียงเป็น “อ” เสมอ เช่น

เรียน	ออกเสียงเป็น	เฮียน
เรือน	ออกเสียงเป็น	เฮือน
เรือ	ออกเสียงเป็น	เฮือ
เรา	ออกเสียงเป็น	เฮา
รู้	ออกเสียงเป็น	ฮู้
รอย	ออกเสียงเป็น	ฮอย

ดังนั้น คนอีสานจะเรียกโปงลางเพี้ยนมาจากโปงรางคงไม่ใช่

◆ ความหมายของคำว่า “ลาง”

น่าจะมาจากคำว่า “ฮาง” ในภาษาอีสาน เพราะโปงลางได้แนวคิดมาจาก เกราะลอหรือขอลอ ที่ใช้ตีเป็นสัญญาณของผู้ใหญ่บ้านในสมัยก่อน ซึ่งเกราะลอหรือขอลอ บางตัวมีลักษณะคล้ายรางหมู หรือคนอีสานเรียก ฮางหมู ที่ใช้สำหรับรองอาหารให้หมูกิน แต่เกราะลอหรือขอลอมีขนาดเล็กกว่า ดังนั้นโปงลางน่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า โปงฮาง

จากข้อสันนิษฐานดังกล่าว ยังไม่ใช่ที่มาของคำว่า ลาง ที่ต่อท้ายคำว่า โปง ซึ่งหมายถึงเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานแต่อย่างใด

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน) ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ซึ่งเป็นผู้ตั้งชื่อเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า โปงลาง ได้ให้เหตุผลสนับสนุนความหมายและที่มาของคำว่า โปงลาง ไว้ดังนี้

โปงลาง พัฒนาจากเกราะลอ ที่ใช้ตีไล่นกกาหรือสัตว์ที่มารบกวนพืชตามหัวไร่ปลายนา ในขณะนั้นยังเรียกชื่อว่า เกราะลอ พอพัฒนามาเป็นเครื่องเล่นและได้รับความนิยม จึงเปลี่ยนชื่อจากเกราะลอมาเป็นโปงลาง

สาเหตุที่ครูเปลื้องเปลี่ยนชื่อจากเกราะลอมาเป็นโปงลาง เพราะเครื่องเล่นชนิดนี้ได้พัฒนาจาก ๖ ลูก เป็น ๙ ลูก และจาก ๙ ลูก มาเป็น ๑๒ ลูก แต่ก็ไม่สามารถนำเข้ามาตีในหมู่บ้านได้ เพราะชื่อเกราะลอไปตรงกับเกราะลอที่ผู้ใหญ่บ้านตีเพื่อบอกเหตุ

สมัยก่อนถ้าได้ยินเสียงเกราะลอที่ผู้ใหญ่บ้านตี มักจะมีเรื่องร้าย ถ้านำมาตีในหมู่บ้านผู้คนกลัวจะเกิดเหตุร้ายขึ้น ครูเปลื้องจึงคิดใช้ชื่ออื่นเพื่อต้องการนำเข้ามาตีในหมู่บ้านให้ได้ จากนั้นจึงคิดว่าน่าจะใช้คำว่า โปง ตามชื่อโปงที่อยู่วัดเพราะโปงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดี สาเหตุที่นำเอาคำว่า ลาง มาต่อท้ายคำว่า โปง เนื่องจากโปงเป็นเครื่องให้สัญญาณเพื่อบอกเหตุและชาวบ้านถือว่าเป็นลาง ซึ่งมีทั้งลางดีลางร้าย

ลางดี คือ การได้ยินเสียงกระทั่งโปงดังในจังหวัด และเวลาปกติเช่นเวลาเตรียมงานบุญ หรือเตรียมอาหารเพื่อรอพระสงฆ์ออกบิณฑบาต หรือทำบุญตามประเพณีทั่วไป

ลางร้าย คือ การได้ยินเสียงกระทั่งโปงดังในจังหวัด กระชั้นร้อนและกระทั่งในยามไม่ปกติ ผู้สูงอายุมักพูดให้ลูกหลานฟังว่า “ทั้งโปงบ่แม่นยามแท้แล้ว แม่นมีลางฮ้ายอีกหยั่งน้อ” พอพูดจบก็จะเตรียมตัวและออกเดินทางไปรวมตัวกันที่วัด

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี เห็นว่าเครื่องเล่นชนิดนี้มีความสนุกสนานรื่นเริง จึงได้เอาคำว่า ลาง ซึ่งหมายถึงลางดี มาต่อท้ายคำว่า โปง เพื่อให้หมายถึงความดีงาม ความรื่นเริง

ดังนั้น โปงลางจึงหมายถึง เครื่องให้สัญญาณที่เป็นลางแห่งความรื่นรมย์

โมเดล คอน พิน กลอง

“เสียงดังใหม่จากหัวใจของศิลปิน”

66 มีภาระล่อจะพัฒนารูปแบบไปเป็นโปงลาง ๑๓ ลูกแล้วก็ตาม แต่การบรรเลงก็ยังคงเป็นแบบข้ามมาคนเดียวบรรเลงเดี๋ยวยุ่่นเอง

ก็คือลักษณะพิเศษของเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่ใช้บรรเลงเดี๋ยวมมากกว่าที่จะมีการผสมวงเพื่อให้เกิดการประสานเสียงอย่างเป็นระบบ

เดิมทีนั้นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานจะต่างคนต่างเล่นจะมารวมเพื่อประชันฝีมือกันให้ตริ่กรั่นกันต่อเมื่อมีงานบุญ งานประเพณีต่างๆ เช่น บุญผะเหวด ที่แต่ละคุ้มหรือแต่ละหมู่บ้านจะมีการแห่กันหลอนไปที่วัดโดยมีเครื่องดนตรีพื้นบ้านเท่าที่จะหาได้แห่แห่นกันมา

เมื่อนักดนตรีของแต่ละคุ้มมาพบปะกันวิสัยของนักดนตรีก็ต้องสร้างความตริ่กรั่นให้เกิดขึ้น เมื่อเสียงพินดังขึ้นเสียงแคนก็จะตามมา จากนั้นเสียงกลองและเสียงของดนตรีพื้นบ้านประดามีก็จะบรรเลงผสมเสียงกันอย่างหลากหลาย มีการปรับเปลี่ยนปรับเปลี่ยน เพื่อร่วมบรรเลงเป็นวงดนตรีพื้นบ้านให้คนล้อมวงฟังและร่วมสนุกด้วยความเบิกบาน

พ.ศ. ๒๕๐๕ ครูเปลื้องเห็นว่าโปงลางแม้จะมีความไพเราะเป็นหนึ่งในอยู่แล้วก็ตามแต่การเล่นคนเดียวก็เหมือนคนไร้เพื่อนไร้มิตร และอาจจะขาดรสชาติไปบ้างบางครั้งคราว ด้วยเหตุนี้เองครูเปลื้อง จึงชักชวนนักดนตรีพื้นบ้านจากบ้านโพนทอง อีก ๓ คน ได้แก่ พ่อทิมมอแคน นายทั้นักดีดพิน และนายเอกคนตีกลองดีมาร่วมบรรเลงที่บ้านของตน

การร่วมบรรเลงจะเริ่มเมื่อแดดร่มลมตกไปจนถึงค่ำคืนและอาจจะตึกตื่นสุดแท้แต่เสียงเรียกร้องของผู้ฟังและผู้ชมว่าจะรู้สึกอึดกับเสียงดนตรีในยามไหน

ความแปลกใหม่ของการรวมวงระหว่างโปงลาง แคน พิณ และกลอง ได้เพิ่มสีสันที่ชวนสนุกสนานเพิ่มขึ้นในทุกคำคืน บางคราวพระอาทิตย์ยังไม่ทันจะลับขอบฟ้า บ้านของครูเปื่องก็มีคนมานั่งจับจองที่นั่งเพื่อรอฟังการบรรเลงอันไพเราะคึกคักสนุกสนานเต็มแน่นไปหมด

วงโปงลางได้กลายเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่สมบูรณ์ไปแล้ว คำรำลือถึงความไพเราะสนุกสนานเร้าใจของวงดนตรีดังกล่าวเป็นที่โจษขานลือเลื่องจากหมู่บ้านหนึ่งไปถึงอีกหมู่บ้านหนึ่งอย่างรวดเร็ว

คำรำลือดังกล่าวทำให้วงโปงลางสมัครเล่นกลายเป็นวงโปงลางมืออาชีพไปในชั่วพริบตา ทั้งนี้เพราะมีผู้หลงใหลในมนต์บรรเลงของวงโปงลางมาว่าจ้างให้ไปบรรเลงในงานอุปสมบท ณ บ้านขอแดง ตำบลอุ่มเม้า อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นครั้งแรก ในราคาว่าจ้าง ๔๐ บาท

ในงานวันนั้นผู้คนต่างมุงดูวงโปงลางด้วยความสนใจถึงความไม่แน่ใจในคำรำลือว่าหน้าตาของเครื่องดนตรีชนิดนี้นะหรือที่จะมัดหัวใจของนักฟังดนตรีให้ยอมจำนนและหลงใหลในน้ำเสียงที่เกิดมาจากไม้เป็นท่อนๆ ที่เรียงร้อยเป็นรางวัลมาถึง ๑๓ ลูกที่ดูโตงเตง

แต่เมื่อครูเปื่องเริ่มตีลายแรกลงไปเสียงก้องกังวานของโปงลางจากไม้มหากหาดก็จู่โจมเข้าไปเด่นเร้าใจอยู่ในหัวใจคนฟังแบบไม่ทันตั้งตัว

เสียงโปงลางดังกังวานเหมือนตอมนต์ขลัง ยิ่งพอเสียง แคน พิณ กลอง สอดประสานอย่างได้จังหวะจะโคนด้วยแล้ว ความรื่นรมย์จนถึงครีครึ้นก็ทำให้ผู้ฟังผู้ชมพลอยมีส่วนร่วมขยับมือขยับขาและออกลีลาเรีงร่าอย่างมีความสุข

นับแต่นั้นมาวงโปงลางก็รับงานต่างๆ ไม่หวาดไม่ไหว เสียงโจษขานจรรจายกว้างขวางออกไป

ลักษณะของโปงลาง

โปงลางมีลักษณะเป็นท่อนไม้กลมๆ นำมาร้อยเรียงกันด้วยเชือกจำนวนหลายๆ ลูก ปัจจุบันที่นิยมกันมาก คือ ๑๓ ลูก ๖ เสียง โปงลางแต่ละลูกจะมีความยาวลดหลั่นกันไป ใช้แขวนกับขาตั้งหรือต้นเสาก็ได้ โดยทั่วไปและเป็นที่นิยม มักจะแขวนให้ลูกใหญ่อยู่ด้านบน ลูกเล็กหรือลูกสั้นอยู่ด้านล่าง มีลักษณะนามว่า ลาง

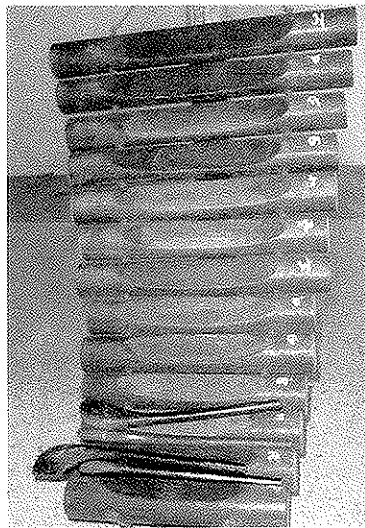
โปงลาง ๑ ลาง จะใช้ขันนที ๒ คู่ ซึ่งทำด้วยไม้ที่มีเนื้อเหนียวไม่แตกหักง่าย มีลักษณะโค้งงอน ด้านหัวจะใหญ่ ด้านสำหรับใช้มือจับจะเล็ก

โปงลางแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ

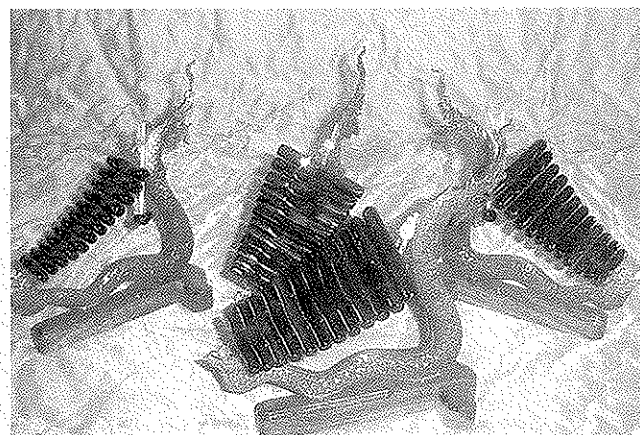
- ◆ ชนิดที่ใช้ดีได้ หมายถึง โปงลางที่ทำขึ้นสามารถบรรเลงหรือตีให้เป็นทำนองได้ และที่นิยมในปัจจุบันจะมีขนาดความยาวของลูกใหญ่ตั้งแต่ ๒๕-๖๐ เซนติเมตร

- ◆ ที่นิยมใช้กับวงโปงลางในปัจจุบัน คือ ๖๐ เซนติเมตร

- ◆ ชนิดที่ตีไม่ได้ หมายถึง โปงลางที่ใช้เป็นสัญลักษณ์หรือเป็นของที่ระลึก เพื่อตั้งแสดงไว้ให้ผู้ที่ผ่านมาได้พบเห็นและซื้อเพื่อเป็นของฝาก

โปงลางที่ใช้ดี

โปงลางของที่ระลึก

สัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงโปงลาง

การกำหนดเสียงโปงลาง จะใช้ตัวย่อของโน้ตไทย เป็นสัญลักษณ์เสียงโปงลางทั้ง ๑๓ ลูก ในปัจจุบัน คือ

โปงลางลูกที่ ๑	ใช้สัญลักษณ์ ม	=	เสียง มีต่ำ
โปงลางลูกที่ ๒	ใช้สัญลักษณ์ ซ	=	เสียง ซอลต่ำ
โปงลางลูกที่ ๓	ใช้สัญลักษณ์ ล	=	เสียง ลาต่ำ
โปงลางลูกที่ ๔	ใช้สัญลักษณ์ ด	=	เสียง โด
โปงลางลูกที่ ๕	ใช้สัญลักษณ์ ร	=	เสียง เร
โปงลางลูกที่ ๖	ใช้สัญลักษณ์ ม	=	เสียง มี
โปงลางลูกที่ ๗	ใช้สัญลักษณ์ ฟ	=	เสียง เสียงฟา
โปงลางลูกที่ ๘	ใช้สัญลักษณ์ ซ	=	เสียง ซอล
โปงลางลูกที่ ๙	ใช้สัญลักษณ์ ล	=	เสียง ลา
โปงลางลูกที่ ๑๐	ใช้สัญลักษณ์ ด	=	เสียง โดสูง
โปงลางลูกที่ ๑๑	ใช้สัญลักษณ์ ร	=	เสียง เรสูง
โปงลางลูกที่ ๑๒	ใช้สัญลักษณ์ ม	=	เสียง มีสูง
โปงลางลูกที่ ๑๓	ใช้สัญลักษณ์ ซ	=	เสียง ซอลสูง

รำลางจากกันเมื่อดวงตะวันฉายแสง

พ.ศ. ๒๕๒๑ ห้าปีถัดมาหลังจากการตั้งวงโปงลางอย่างเป็นทางการเป็นแบบแผนแล้ว
ความมีชื่อเสียงของวงโปงลางทำให้ได้รับเชิญไปแสดงในงานเฉลิมพระชนมพรรษา
๕ ธันวาคมหาราช ณ อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร

ณ ที่นี้ได้กลายเป็นประวัติศาสตร์หน้าสำคัญอีกหน้าหนึ่งของวงโปงลางที่สร้าง
ตำนานลือลั่นครั้งใหญ่ให้แก่วงดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดกำแพงเพชร

การไปแสดงครั้งนั้นครูเปลื้องได้พบกับนายประชุม อินทรตุล ป้าไม้อำเภอ
ปางศิลาทอง ซึ่งเป็นคนที่มีดนตรีในหัวใจอีกคนหนึ่งของจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้เพราะเขา
เป็นผู้นำวงดนตรีสากลมาร่วมบรรเลงการลีลาศในงานดังกล่าว

ถัดจากวงดนตรีสากล มีคณะหมอลำเพื่อนของครูเปลื้องนำหมอลำมาร่วมใน
งานแสดงด้วย ทั้งสองตกลงกันว่าเมื่อลีลาศจบลงแล้ว จะไปขอยืมกลองชุดจากวงดนตรีสากล
มาร่วมการแสดงของตนเอง

นายประชุมก็ดีใจหาย เขายินดีและเต็มใจให้คณะหมอลำและคณะโปงลาง
ยืมกลองชุดมาร่วมบรรเลงด้วยความเต็มใจ

หมอลำแสดงไปได้ครึ่งคืนก็พักครึ่งเวลาเพื่อรับประทานอาหารทำให้เกิดช่วงว่าง
ระหว่างรอ ครูเปลื้องเห็นว่าช่วงเวลารอคอยการแสดงในครึ่งเวลาหลังของคณะหมอลำนั้น
น่าจะเต็มสัสนให้ผู้ชมได้ครึกครื้นกันสักหน่อย

คิดได้ดังนั้นก็นำโปงลางของตนมาขึ้นแขวนบนต้นเสาของเวทีหมอลำ
หัวหน้าคณะหมอลำโผล่หน้าออกมาดูก็รู้ว่าครูเปลื้องจะทำอะไรกับท่อนไม้กลมๆ นั้น
เพราะตั้งแต่เกิดมาก็ยังไม่เคยเห็นเครื่องดนตรีชนิดนี้มาก่อน

อย่าว่าแต่หัวหน้าคณะหมอลำเลย แม้แต่ผู้ชมเองก็สงสัยเหมือนกันว่าครูเป็ลื่องกำลังจะทำอะไร

ตั้งโปงลางเสร็จคณะที่ไปด้วยก็โดดขึ้นเวที

กลางดึกคึกคักนั้นเสียงโปงลางอันไพเราะก็ดังก้องฟ้าก้องแผ่นดินทำให้ผู้ชมแห่มามุงล้อมอยู่หน้าเวที

คนยิ่งมากนักดนตรียิ่งสนุกบรรเลงกันสุดฝีมือจนหมอลำรับประทานอาหารอิ่มแล้วและพร้อมจะแสดงต่อ แต่ปรากฏว่าผู้ชมไม่ยอมให้วงโปงลางเลิกเล่น

ครูเป็ลื่องและคณะจึงบรรเลงวงโปงลางต่อไปจนดวงตะวันฉายแสงก่อนจะรำล้าจากกันอย่างมีความสุข

โปงลางกาฬสินธุ์ข้ามถิ่นสู่เมืองหลวง

นายประชุม อินทรตุล ยืนชมคณะโปงลางร่วมกับประชาชนอยู่ตั้งแต่ต้นจนจบ เขาเป็นนักดนตรีสากลที่เกิดมาก็ยังไม่เคยรู้เหมือนกันว่าเครื่องดนตรีที่ครูเปลื้องตีเป็น ท่วงทำนองก้องไพเราะนั้นคืออะไร

เมื่อเข้าไปถามครูเปลื้องว่าเครื่องดนตรีที่ดีเมื่อสักครู่นั้นเขาเรียกว่าอะไร

“โปงลาง” ครูเปลื้องให้ความรู้ด้วยความภาคภูมิใจ

ความประทับใจที่นายประชุมมีต่อครูเปลื้องทำให้เขาชวนครูเปลื้องไปอยู่ด้วย โดยไปฝากเข้าทำงานที่โรงเลื่อยยางตลาดของนายวิชัย พร้อมกับสนับสนุนให้ตั้งวง โปงลางขึ้นภายใต้ชื่อว่า วงโปงลางกาฬสินธุ์

วงโปงลางกาฬสินธุ์มีสมาชิกประจำวง ๕ คนด้วยกัน ได้แก่ ครูเปลื้อง เป็นหัวหน้าคณะ มีหน้าที่ตีโปงลาง นายหวน ตีดพิณโปรง นายนาต นายแก้ว นายเปลี่ยน นายเมฆ และนายเอก เป่าแคน นายชาญ นายนิคม ตีกลอง นายทัด ตีทับกับ

วงโปงลางกาฬสินธุ์จัดเป็นวงโปงลางสมบูรณ์แบบที่มีชื่อเสียงขึ้นมารวดเร็ว และมีความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น เมื่อนายบุรี พรหมลักขโน ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ ในขณะนั้นได้ติดต่อให้วงโปงลางกาฬสินธุ์ไปแสดงที่สถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ จังหวัดขอนแก่น พร้อมกับแนะนำว่าไหนๆ ก็จะมีโอกาสเผยแพร่การแสดงผ่านสถานีโทรทัศน์แล้ว น่าจะมีชุดฟ้อนรำไปด้วยเพื่อเต็มสีสันการแสดงให้น่าประทับใจยิ่งขึ้น

นายประชุมเห็นว่านี่คือโอกาสทองของวงโปงลางกาฬสินธุ์ที่จะได้เผยแพร่ ความแปลกใหม่ให้ประชาชนได้รับรู้ เขาจึงรับแนวคิดของผู้ว่าราชการจังหวัดไปสานต่อ โดยมอบหมายให้คุณเกียง บ้านสูงเนิน คุณลดาวลัย สิงห์เรือง และภรรยาของนายประชุม ฝึกชุดฟ้อนขึ้นมา ๕ ชุด ได้แก่ ชุดรำขอมมือ ชุดเซิ้งภูไท ชุดเซิ้งสวิง ชุดบายศรี และ ชุดไทภูเขา ทำให้วงโปงลางกาฬสินธุ์มีชื่อเสียงเพิ่มขึ้นมาอีกหลายสิบหลายร้อยเท่า

เมื่อมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของสังคมแล้ว วงโปงลางกาฬสินธุ์ก็มีโอกาส
ข้ามถิ่นไปแสดง ณ สวนจิตรลดา วังละโว้ วังสวนผักกาด วังสราญรมย์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรามคำแหง และที่ต่างๆ อีกมากมาย
ทำให้คำว่าโปงลางเป็นคำของยุคนั้นสมัยนั้นที่เมื่อมีใครพูดคำว่าโปงลางขึ้นมาแล้ว ก็จะมี
คนต่อให้เต็มว่าโปงลางกาฬสินธุ์ จนกลายเป็นดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ไปโดย
ปริยาย

ไท : เอกลักษณ์ภูมิปัญญาไทยในวงโปงลาง

การพัฒนาวงโปงลางยังคงดำเนินต่อไป

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ครูเปลื้องได้เคยทดลองนำพิณไฟฟ้าเข้ามาผสมในวงโปงลาง แต่ความด้อยประสิทธิภาพในเรื่องพิณไฟฟ้าทำให้การประสมวงไม่ประสบความสำเร็จ เพราะขาดความรู้ความชำนาญการ

อีกสองปีถัดมา ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ครูเปลื้องนั่งมองลูกขานายประชุมและลูกขานายช่วง นำยางหนังสติ๊กมาพาดปากไหแล้วตีเล่นเป็นจังหวะ เสียงที่ก้องสะท้อนออกมาจากปากไหดังคล้ายเสียงเบสของดนตรีสากล ทำให้ครูเปลื้องเกิดความคิดใหม่ขึ้นมาทันที

ความคิดใหม่ของครูเปลื้องก็คือการทดลองนำไหมาใช้แทนเสียงเบส โดยนำไห ๒ ใบมาเป็นเครื่องดนตรีแทนเสียงเบสของวงโปงลาง

ในปีเดียวกันนั้นครูเปลื้องไปทำงานที่เขื่อนลำปาวและที่นี้เองเขาได้ตั้งวงโปงลางขึ้นมาใหม่ โดยเพิ่มเติมดนตรีประสมวงเข้ามาอีกหลายประเภทเพื่อให้การแสดงมีความสนุกสนานเพิ่มมากขึ้นดังนี้

โปงลาง	ตีโดย	ครูเปลื้อง ฉายรัศมี
แคน	เป่าโดย	นายแสง นายเสถียร นายคำ นายมุก ยลถวิล นายสังวาล และนายจอม
พิณโปรง	ดีดโดย	นายแคน นายคอน
ซอแกนลอน	สีโดย	นายบเสา
ฉาบ	ตีโดย	นายสุด บำรุงเอื้อ นายเกาะ นายประสิทธิ์
กลองตี้ม	ตีโดย	นายภิรมย์

กลองล่ง หรือ

กลองหางใบเดียว ดีโดย นายพงษ์

ไผของ ดีดโดย นายเรือง

กับแก้ว ดีโดย นายทัด

การผสมวงครั้งนี้ทำให้วงโปงลางมีสีสันมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา ความไพเราะและความสนุกสนานเพิ่มขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา

“ผมยังสนใจเรื่องพิณไฟฟ้าอยู่” ครูเปลื้องมีความเชื่อว่าถ้านำพิณไฟฟ้าเข้ามาผสมวงโปงลางได้ วงโปงลางของเขาคงมีความคึกคักและเป็นที่ยอมรับของผู้ชมมากยิ่งขึ้น

ความคิดนี้เคยคิดและเคยทดลองทำมาแล้วครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จ

พ.ศ. ๒๕๒๓ ครูเปลื้องพยายามอีกครั้งหนึ่งในการทดลองทำพิณไฟฟ้าร่วมกับนายนาที่บ้านนาราชควาย จังหวัดนครพนม ถัดจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ครูเปลื้องได้ทดลองทำพิณเบสไฟฟ้ากับครูสมพงษ์ บ้านนาราชควาย เช่นกัน แต่ก็ดูเหมือนว่าความพยายามทั้งสองของอาจารย์เปลื้องยังไม่ได้ผลเท่าที่ควรอีกเช่นเคย

กำเนิดใหม่ของวงโปงลาง

พ.ศ. ๒๕๒๑ กรมศิลปากร ได้จัดตั้งสถานศึกษาเพื่อเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้มีการจัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์จังหวัดร้อยเอ็ดขึ้น เมื่อจัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดแล้วก็ได้มีการจัดตั้งวงโปงลางขึ้น โดยได้คัดเลือกนักดนตรีนักแสดงพื้นบ้านที่มีฝีมือเข้ามาร่วมสร้างวงดนตรีพื้นบ้านเพื่อการศึกษาและเผยแพร่ โดยคัดเลือกศิลปินพื้นบ้านและนักดนตรีพื้นบ้านที่มีฝีมือไว้ดังนี้

- ◆ นางฉวีวรรณ พันธุ หรือฉวีวรรณ ดำเนิน ซึ่งเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียง ปัจจุบันได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้านหมอลำ

- ◆ นายทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์ มีความสามารถในการเล่นดนตรีพื้นบ้านอีสานได้หลายชนิด เช่น พิณ แคน โปงลาง และโดยเฉพาะโหวด ซึ่งนายทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์ได้เป็นผู้เริ่มประดิษฐ์โหวดให้เป็นเครื่องดนตรีเป็นคนแรก และได้ตั้งวงดนตรีขึ้นเป็นของตนเอง โดยเน้นโหวดเป็นหลัก ที่อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด ให้ชื่อว่า วงโหวดเสียงทอง

- ◆ นายท่าคำ ไทยกกล้า มีความสามารถในการเป่าแคนเป็นพิเศษ เคยชนะการประกวดการเป่าแคน ในรายการสำคัญๆ มากมาย และยังเป็นหมอแคนให้กับหมอลำอาชีพที่มีชื่อเสียงหลายต่อหลายคน

- ◆ นายทองจันทร์ สังฆะมณี มีความชำนาญในการฟ้อนรำอีสาน

วงโปงลาง โดยการนำของนายชวลิต มณีรัตน์ และนายจิรพล เพชรสม ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา การแสดงวงโปงลางทั้งด้านดนตรี ด้านฟ้อนรำ

ทำโปงกลางอย่างไร เสียงจึงใสกังวาน

ไม้ที่นิยมนำมาทำโปงกลาง คือ ไม้หมากหาด เป็นไม้ที่มีเนื้อเหนียวและคงทน ไม้แตกหักง่าย และที่สำคัญมีเสียงกังวาน

ไม้หมากหาดหรือมะหาด เป็นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นพืชใบเดี่ยว มี รากแก้ว ใบใหญ่หนาและมีขน ลำต้นขนาดใหญ่เท่าที่พบเห็นวัดโดยรอบบริเวณลำต้น ยาวประมาณ ๑-๔ เมตร เปลือกของไม้มะหาด คนอีสานที่ชอบกินหมาก มักจะนำเอา เปลือกมาทุบแล้วฝี้งแดด เมื่อแห้งแล้วก็นำมาฉีกให้เป็นเส้นเล็กๆ แล้วนำมาเคี้ยว ทำให้ มีสีแดง ผลของไม้หมากหาดคล้ายกับผลชมพู เมื่อสุกจะมีสีเหลือง เนื้อนุ่มสามารถกินได้ บรรดาสัตว์ต่างๆ มักจะมากินเป็นอาหาร

ไม้หมากหาดมีหลายชนิด ได้แก่

- ▶ ไม้หมากหาดทอง มักพบในบริเวณที่มีพื้นที่เป็นไหล่เขาหรือที่เป็นเนินสูง เนื้อไม้ มีลักษณะเป็นสีเหลืองอมเขียว
- ▶ ไม้หมากหาดขี้ควาย มักพบในบริเวณที่ราบลุ่มโดยเฉพาะริมห้วย เนื้อไม้ มีลักษณะเป็นสีดำ
- ▶ ไม้หมากหาดน้ำผึ้ง (หมากหาดฝ้าย) มักพบเห็นโดยทั่วไป เนื้อไม้มีลักษณะ สีเหลือง

วิธีเลือกไม้

ให้เลือกไม้ที่มีลำต้นตรงไม่คดงอ เลือกเอาแต่แก่นของไม้ และต้องเอาเฉพาะส่วนของลำต้นที่ไม่มีกิ่งแยกออก เพราะจะทำให้เนื้อไม้เลี้ยวไม่ตรง เมื่อนำมาทำโปงกลาง จะทำยากและแตกง่าย ไม้ที่จะนำมาทำโปงกลางจะต้องมีความแห้งสนิท จึงจะมีคุณภาพดี

ลักษณะการตีโป่งลงมีหลักปฏิบัติที่ถูกต้องดังนี้

๑. ผู้ตีทั้งสองคนนั่งขัดสมาธิหรือนั่งพับเพียบหรือยืนก็ได้
๒. หมอเกาะหรือผู้ตีดำเนินทำนอง จะอยู่ด้านข้างส่วนท้ายของโป่งลง โดยให้โป่งลงอยู่ด้านที่ตนเองถนัด และให้ผู้ตีนั่งหรือยืนเอียงเข้าหาโป่งลงให้หมอเสบอยู่ด้านฝั่งตรงข้าม
๓. การจับฆ้องตี ให้จับส่วนปลายของไม้ให้กระชับมือ ไม่ปล่อยให้ด้ามไม้ตียาวหรือสั้นเกินไป จะทำให้ไม้ได้เสียงที่ต้องการ

การตีโป่งลงมี ๒ วิธี ได้แก่

๑. การตีดำเนินทำนองแบบมือเดียว คือ การดำเนินทำนองของลายทั้งหมด โดยใช้มือเดียวอีกมือหนึ่งใช้ตีที่เสียงใดเสียงหนึ่ง เพื่อให้เสียงประสานและเป็นการให้จังหวะไปในตัว
๒. การตีดำเนินทำนองแบบสองมือ คือ การดำเนินทำนองโดยการใช้มือทั้งสองตีสลับกัน

วิธีการใช้มือ

วิธีตีแบบที่ ๑ ส่วนใหญ่จะเป็นลายที่มีทำนองและจังหวะที่เข้าไปหาปานกลาง ให้ใช้มือที่ถนัดตีดำเนินทำนองทั้งหมดของตัวโน้ตที่กำหนดให้ ส่วนมืออีกข้างให้ตียืนจังหวะที่เสียงใดเสียงหนึ่งขึ้นอยู่กับลาย

ตัวอย่างการตีลายโป่งลง

- - -	- - - ม	- ช - ล	- ช - ล	- - - ล	- - - ร	- ด - ล	- ช - ล
- - - ล	- - - ด	- ร - ม	- ร - ม	- - - ม	- - - ล	- ช - ม	- ร - ม
- - - ม	- - - ม	- ช - ล	- ช - ล	- - - ล	- - - ร	- ด - ล	- ช - ล
- - - ล	- - - ช	- ม - ล	- ช - ม	- - - ม	- - - ด	- ร - ช	- ร - ม
- - - ม	- - - ช	- ม - ล	- ช - ม	- - - ม	- - - ด	- ร - ช	- ร - ม
- - - ล	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- - - ล	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล

จากโน้ตลายโป่งลง จะเห็นว่าเป็นลายที่ใช้ดีในกลุ่มทางใหญ่ ดังนั้นมือซ้ายหรือมือที่ไม่ถนัดต้องตีโน้ตจังหวะที่ตัวลาดำหรือโป่งลงลูกที่ ๓ นับจากลูกใหญ่ การตีโน้ตจังหวะจะตีพร้อมกับโน้ตตัวสุดท้ายของทุกห้องเพลง

วิธีตีแบบที่ ๒ ให้ใช้มือทั้งสองข้างตีสลับกันโดยสังเกตจากตัวโน้ตเป็นสำคัญ การบันทึกโน้ตไทย ๑ บรรทัดจะมีอยู่ ๘ ห้อง แต่ละห้องสามารถบันทึกโน้ตได้ ๔ ตัว และโน้ต ๔ ตัวของแต่ละห้องนี้เองเป็นตัวกำหนดการใช้มือ

ตัวอย่างห้องบันทึกโน้ต / - - - - /

ตำแหน่งตัวโน้ตภายใน ๑ ห้อง /๑๒๓๔/

การใช้มือ ถ้าโน้ตตัวที่ ๑ หรือ ๓ ให้ใช้มือที่ไม่ถนัด ถ้าโน้ตตัวที่ ๒ และ ๔ ให้ใช้มือที่ถนัดแล้วจะได้สำเนียงลายที่ถูกต้อง

ตัวอย่างการตีลายลมพัดไฟ

โน้ตลายลมพัดไฟบรรทัดที่ ๑

-คคค/รชรม/-ชมล/-คคค/รชรม/-ชมล/มชรม/

วิธีการใช้มือทั้งสองข้างสำหรับผู้ถนัดขวา (ขวา = ข ซ้าย = ซ)

-ขซข/ซขข-/ขซข-ซขซข-/ขซข/ซขซข-/ขซข-ซขซข

ดนตรีทุกชนิดเป็นเรื่องของทักษะที่จะต้องฝึกฝนอย่างจริงจัง ถ้าไม่หมั่นทบทวนแล้วความอ่อนไหวของมือจะหายไป

ความไพเราะของโป่งลงอยู่ที่ความไหวพริ้วของมือที่จะต้องฝึกฝนอยู่เสมอๆ

ให้เป็นกลุ่มเสียงสูง ซึ่งภาษานักดนตรีเรียกว่า ทางใหญ่และทางน้อย แต่ทั้งนี้ไม่ว่าทางใหญ่หรือทางน้อยก็ยังคงบรรเลงในทำนอง ๕ เสียงเหมือนเดิม ลายดนตรีพื้นบ้านอีสานส่วนใหญ่จะยึดลายแคนเป็นหลัก ซึ่งมีอยู่ ๕ ลายด้วยกัน คือ

๑. ลายใหญ่
๒. ลายน้อย
๓. ลายสุดสะแนน
๔. ลายโป้ซ่าย (หัวแม่มือซ่าย)
๕. ลายสร้อย

โปงลางไม่สามารถบรรเลงตามลายแคนได้ทั้งหมด ครูเปลื้องได้รับการถ่ายทอดลายภูไทจากนายปานแล้วยังพยายามฝึกตีกลองลายแคนต่างๆ แต่ก็เป็นทำนองหรือมีลักษณะเป็นทางของโปงลางซึ่งจะไม่สามารถตีเก็บรายละเอียดได้ทั้งหมดเหมือนแคน ดังนั้นครูเปลื้องจึงได้แต่งลายใหม่ๆ ขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับโปงลางและได้บันทึกเป็นโน้ตไทยไว้เพื่อง่ายในการสืบทอดต่อไป

โน้ตลายดนตรีพื้นบ้านอีสาน

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้รวบรวมลายดนตรีพื้นบ้านอีสานไว้มากมาย ซึ่งมีทั้งลายที่มีอยู่ดั้งเดิมและแต่งขึ้นใหม่ พร้อมทั้งศึกษาวิธีอ่านโน้ตและเขียนโน้ตไว้ดังนี้

วิธีอ่านโน้ตให้อ่านโน้ตพร้อมเคาะจังหวะลงให้ตรงกับตำแหน่งโน้ตตัวที่ ๔ ของทุกห้องอย่างสม่ำเสมอ

โน้ตลายดนตรีต่อไปนี้ใช้บรรเลงทางใหญ่

ลายโปงลาง

- - - -	- - - ม	- ช - ล	- ช - ล	- - - ล	- - - ร	- ด - ล	- ช - ล
- - - ล	- - - ด	- ร - ม	- ร - ม	- - - ม	- - - ล	- ช - ม	- ร - ม
- - - ม	- - - ม	- ช - ล	- ช - ล	- - - ล	- - - ร	- ด - ล	- ช - ล
- - - ล	- - - ช	- ม - ล	- ช - ม	- - - ม	- - - ด	- ร - ช	- ร - ม
- - - ม	- - - ช	- ม - ล	- ช - ม	- - - ม	- - - ด	- ร - ช	- ร - ม
- - - ม	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- - - ล	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล
- ม - ม	- ช - ร	- ด - ล	- ช - ล				

เตี้ยสามจังหวัด
ลายเต็นธรรมชาติ

- - - -	- - - ล	- - ด ร	- ม ร ด	- - ล ล	- ล - ล	- - ด ร	- ม ร ด
- - ล ล	- ช ม ช	- ช ม ด	ร ม ช ม	- - - -	- ล - ม	ช ล ด ล	ช ม ร ม
- ม ช ร	- ด ล ด	- ด - ร	- ม - ช	- ช - ด	ร ม ช ม	- ม ช ร	- ด ล ด
- ช - ด	ร ม ช ม	- ม ช ร	- ด ล ด	- ล - ช	- ม ช ร	- ร ม ด	- ล - ช
- ล - ม	- ม ช ร	- ด - ร	ม ช - ล				

ลายเต็นโฆง

- - - -	- - - ล	- - - ช	- ม - ล	- - - ช	- ด - ล	- - - ช	- ม - ล
- - - -	- - - ล	- - - ช	- ม - ล	- - - ช	- ด - ล	- - - ช	- ม - ล
- - - -	- ช - ม	- - - ร	- ด - ม	- - - ร	- ช - ม	- - - ร	- ด - ล
- - - ด	- ร - ม	- ร - ด	- ช - ล	- - - ด	- ร - ม	- ร - ด	- ช - ด

ลายเต็นพม่า

- - - -	- ล - ท	- ล - ท	- ล - ช	- ล - ช	- ท - ล	- ช - ด	- ร - ม
- - - -	- ล - ท	- ล - ท	- ล - ช	- ล - ช	- ท - ล	- ช - ด	- ร - ม
- - - ช	- ม - ม	- ล - ช	- ม - ร	- ด - ร	- ล - ด	- ร - ม	- ร - ด
- - - -	- ล - ด	- - - -	- ร - ม	- ช - ล	- ช - ม	- ช - ร	- ร - ร
- - - -	- ล - ร	- - - -	- ล - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ร - ด	- ท - ล
- - - -	- ล - ร	- - - -	- ล - ท	- ล - ช	- ล - ท	- ร - ด	- ท - ล

กฎไทกาฬสินธุ์
เกริ่นพิณ

- - - -	- มี่ - รั	- ด - ล	- ช - ม	- ล - ม	- ช - ร	- ม - ด	- ร - ล
---------	------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ท่อนที่ ๑

- - - -	- ม - ด	- ร - ม	- ร - ด	- ล ล ล	- ม - ด	- ร - ม	- ร - ด
- ล - ม	- ร - ช	- ร - ม	- ช - ด	- ล - ล	- ม - ช	- ร - ม	- ช - ด
- ล - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ช - ล	- ล - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ช - ล

ท่อนที่ ๒

- - - ม	- ม - ม	- ร - ด	- ล - ม	- - - ล	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ล
- - - ล	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ล	- - - ม	- ม - ม	- ร - ด	- ล - ด
- - ร ด	- ล - ด	- ร - ม	- ช - ม	- - - ล	- ช - ม	- ร - ม	- ช - ม
- - - ล	- ช - ม	- ร - ม	- ช - ล	- - - -	- รั - ด	- ล - ด	- ช - ล
- - - -	- รั - ด	- ล - ด	- ช - ล	- ด - รั	- ช - ม	- รั - ด	- ช - ล
- ด ช ล	- ด ช ล	- ช - ม	- ร - ม	- ช - ล	- ด - ล	- ช - ม	- ร - ม
- - - -	- ช - ม	- ร - ด	- ช - ล	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล

จบ

- - - -	- ช - ร	- ม - ด	- ล - ม	- - - ม	- ช - ร	- ม - ด	- ล - ร
- - - ร	- ช - ร	- ม - ด	- ล - ม	- - - ม	- ช - ร	- ม - ด	- ล - ร
- - - ร	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล

ไทภูเขา
ท่อนที่ ๑ (จังหวะปานกลาง)

- - - -	- - - ด	- ร - ม	- ร - ด	- ล ล ล	- ล - ด	- ร - ม	- ร - ด
- ล ล ล	- ล - ม	- ร - ม	- ช - ด	- ล ล ล	- ล - ม	- ร - ม	- ช - ด
- ล ล ล	- ล - ด	- ร - ม	- ช - ล	- ล ล ล	- ล - ด	- ร - ม	- ช - ล

ท่อนที่ ๒ (จังหวะเร็ว)

- ล ล ล	- ม - ด	- ม - ด	- ร - ด	- ล ล ล	- ม - ด	- ม - ด	- ร - ด
- ล - ช	- ม - ม	- ม - ร	ด ล - ด	- ล - ช	- ม - ม	- ม - ร	ด ล - ร
ด ล - ร	ด ล - ร	ด ล - ร	ด ล - ร				

(เวลาย้อนกลับต้นให้เปลี่ยนโน้ตในห้องแรก -ลลล เป็น -ดดด แทน)

จบ

- ด ด ด	- ม - ด	- ม - ด	- ร - ด		- ม - ด	- ม - ด	- ร - ด
- ล - ช	- ม - ม	- ม - ร	ด ล - ด	- ล - ช	- ม - ร	- ด - ร	ม ช - ล

ลายนกไชน้ำขำทุ่ง

- - - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม	- ม - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม
- ม - ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล	- ล - ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล
- ล - ม	- ร - ด	- ล - ด	- ช - ล	- ล - ม	- ร - ด	- ล - ด	- ช - ล
- ล - ช	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- ล - ช	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล
- ล - ช	- ม - ร	- ม - ด	- ม - ร	- ม - ด	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล
- ล - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม	- ม - ด	- ร - ม	- ม - ช	- ร - ม
- ม - ด	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- ม - ด	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล
- ล - ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล	- ล - ม	- ช - ล	- ล - ด	- ช - ล

ลายแมงกูดอมดอกไม้

- - - -	- - - ด	- - - ร	- - - ม	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ล
- ล - ล	ล ล - ม	- ม ช ม	ร ม ช ม	- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
- ล ล ล	- ล - ม	- ม ช ม	ร ม ช ม	- ล ล ล	- ล - ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
- ล ด ม	ช ล ช ล	- ล ด ร	ด ล ช ล	- ล ด ม	ช ล ช ล	- ล ด ร	ด ล ช ล
- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ล	ช ม ร ม	- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ล	ช ม ร ม
- ล ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร	- ร ด ล	ด ร ด ร	- ร ด ร	ม ร ด ร
- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล ช ม	ช ร ม ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
- ล - ร	ล ด ล ล	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล - ร	ล ด ล ล	- ด ร ช	ร ม ช ม
- ล - ม	- ม ร ช	- ช ร ม	- ล - ด	- ล - ม	- ม ช ร	- ด - ร	ม ช - ล

ลายลมพัดไฟ

- ด ล ด	ร ช ร ม	- ช ม ล	ม ช ร ม	- ด ล ด	ร ช ร ม	- ช ม ล	ม ช ร ม
- ด ล ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ด ช ล	- ม ร ด	ล ด ช ล	- ม ร ด	ล ด ช ล
- ล ด ม	ช ล ช ล	- ล ด ม	ช ล ช ล	- ม ช ด	ร ม ร ม	- ม ช ด	ร ม ร ม
- ม - ร	- ร ด ล	- ล - ร	- ร ด ล	- ม - ร	- ร ด ล	- ล - ร	- ร ด ล
- ล - ม	ช ล ช ล	- ล ด ร	ด ล ช ล	- ล - ม	ช ล ช ล	- ล ด ร	ด ล ช ล

ลายลมพัดพร้าว

- - - -	- - - ด	- - ล ร	- ด ร ม	- ม ช ล	- ช ล ม	- ม ล ช	- ช ท ล
- ล ร ท	ท ร ล	- ล ท ล	ท ล ท ช	- ช ล ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
- ช ล ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล - ม	- ล - ม	- ล ช ม	- ล ช ม
- ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ม	ร ม ช ม	- ม ช ม	ร ม ช ม	ล ม ช ด	ร ม ช ม
- ล - ด	- ล - ร	- - - ด	ร ม ด ร	- ม ช ม	ร ม ด ร	- - - ด	ล ด ร ม
- ช ล ด	ช ม ด ร	- - - ด	ล ด ร ม	ย้อนกลับต้นบรรทัดที่ ๑ ห้องที่ ๕			
- - ล ม	- ม ร ช	- ช ร ม	- ล - ด	- ล - ม	ม ช ร	- ด - ร	ม ช - ล

ลายน้ำโดนดาด

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ม	- - - ม	- - - ม
- - - -	- ม ช ม	- ม ร ม	ร ม ช ด	- - - -	- ม ช ม	- ม ร ม	ร ม ช ด
- - - -	- ม ช ม	- ม ร ม	ร ม ช ล	- - - -	- ม ช ม	- ม ร ม	ร ม ช ล
- - - -	- ม ช ล	- ช ล ด ม	ช ม ร ม	- - - -	ม ช ด	ด ร ช	ร ม ช ม
- - - -	- ม ช ล	ช ล ด ม	ช ม ร ม	- - - -	ม ช ด	ด ร ช	ร ม ช ม
- - - -	- ม ช ร	ม ร ด ล	ด ร - ด	- ล - ม	- ม ช ร	ม ร ด ล	ด ร - ด

ลายแมงกูดอมดอกไม้

- - - -	- - - ล	- - ล ล	- ม - ล	- - ล ล	- ม - ล	- - ล ล	- ม - ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- ล - ล	- - - ด	- ด ม ร	- ม ช ด	- ล ล ล	- ม ช ม	- ด ม ร	- ม ช ด
- ล ล ล	- ม ช ม	ม ร ด ล	ด ร ล ด	- ด ด ด	- ม ช ร	ม ร ด ล	ด ร ล ด
- ด ด ด	- ม ช ร	ม ช ม ร	- ด ล ด	- ล ล ล	- ล - ช	ม ช ม ร	- ด ล ด
- ด ด ด	- ล - ช	ม ช ม ร	- ด ล ด	- ล ล ล	- ล - - -	- ล - ด	- ร - ช
- - ล ล	- ล - - -	- ล - ด	- ร - ช	- ล ล ล	ย้อนบรรทัดแรกห้องที่ ๒		

จบ

- - - -	- ม ช ม	- ด ม ร	- ม ช ด	- ล ล ล	- ม ช ม	- ด ม ร	- ม ช ด
- ล ล ล	- ม ช ร	ม ร ด ล	ด ร - ด	- ล - ม	- ม ช ร	- ด - ร	ม ช - ล

ลายดนตรีที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อใช้ประกอบการแสดง

ลายประกอบการแสดงชุด เชิงโปง
ลายที่ใช้ส่งนักแสดงออกกลุ่มแรก

- ล - ร	- ด ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล - ร	- ด ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม
- ล ช ม	ร ด ร ม	ร ม ช ม	ร ด ร ม	- ล ช ม	ร ด ร ม	ร ม ช ม	ร ด ร ม
- ล ต้ม	ช ล ช ล	- มี่ - รี่	ด้ม ช ล	- ล ต้ม	ช ล ช ล	- มี่ - รี่	ด้ม ช ล
- มี่ - รี่	- รี่ ต้ม	- ล ต้ม	ช ม ช ล	- มี่ - รี่	- รี่ ต้ม	- ล ต้ม	ช ม ช ล
- ต้ม - ล	- ล ช ม	- ม ช ม	ร ด ร ม	- ต้ม - ล	- ล ช ม	- ร ม ร	ด ล ช ล
- ต้ม - ล	- ล ช ม	- ม ช ม	ร ด ร ม	- ต้ม - ล	- ล ช ม	- ร ม ร	ด ล ช ล

ลายโปงกลาง ใช้สำหรับนักแสดงส้นโปง

- - - -	- - - ม	- ช - ล	- ช - ล	- - - ล	- - - ร	- ด - ล	- ช - ล
- - - ล	- - - ด	- ร - ม	- ร - ม	- - - ม	- - - ล	- ช - ม	- ร - ม
- - - ม	- - - ม	- ช - ล	- ช - ล	- - - ล	- - - ร	- ด - ล	- ช - ล
- - - ล	- - - ช	- ม - ล	- ช - ม	- - - ม	- - - ด	- ร - ช	- ร - ม
- - - ม	- - - ช	- ม - ล	- ช - ม	- - - ม	- - - ด	- ร - ช	- ร - ม
- - - ม	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ล	- ม - ม	- ช - ร	- ด - ล	- ช - ล

จังหวะเร็วท่อนที่ ๑

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ด
- - ม ร	- ด ร ม	- ด ม ร	- ด ล ด	- ล - ร	- ด ร ม	- ด ม ร	- ด ล ด
- - ล ร	- ด ร ม	ล ช ม ร	ด ล ร ด	- ล - ร	- ด ร ม	ล ช ม ร	ด ล ร ด
- ด ล ด	ร ม ช ม	ล ม ช ด	ร ม ช ม	- ด ล ด	ร ม ช ม	ล ม ช ด	ร ม ช ม
- ล ต้ม	ช ล ช ล	ด้ม รี่ มี่	ด้ม ช ล	- ล ต้ม	ช ล ช ล	ด้ม รี่ มี่	ด้ม ช ล
- มี่ รี่ ต้ม	ล ต้ม ช ล	ช ล ต้ม	ช ม ร ม	- มี่ รี่ ต้ม	ล ต้ม ช ล	ช ล ต้ม	ช ม ร ม
- ด ล ด	ร ม ช ม	ล ม ช ร	ด ล ร ด	- ด ล ด	ร ม ช ม	ล ม ช ร	ด ล ร ด

จังหวะเร็วท่อนที่ ๒

- - - -	- - - -	- - - -	- - - ล	- - - ล	- ล ช ล	ด ร ม ร	ด ล ช ด
- - - ล		ด ร ม ร	- ด ช ด	- - - ม	- - ร ม	ช ม ร ม	ด ร ล ด
- - - ม	- - ร ม	ช ม ร ม	ร ด ล ด	- - - ช	- ม ร ช	- ม ร ม	ร ด ล ด
- - - ช	- ม ร ช	- ม ร ม	ร ด ล ด	ย้อนกลับบรรทัดที่ ๑ เริ่มจากห้องที่ ๕			

จบ

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ล	- ล ช ล	ด ร ม ร	ด ล ช ด
- - - ล	- ล ช ล	ด ร ม ร	ด ล ช ด				

ลายประกอบการแสดงชุด แพรวากาฬสินธุ์
ท่อนที่ ๑ จังหวะช้า

- - - -	- ม ร ด	- ร - ด	- ล - ด	- - - ด	- - - ด	- - - ม	- ร - ด
- - - ม	- ร - ด	- ร ด ล	- ร - ด	- - - ด	- - - ด	- - - ม	- ร - ด
- - - ม	- ร - ด	- ร ด ล	- ร - ด	- - - ร	- ช - ม	- - - ร	- ด - ม
- - - ร	- ช - ม	- - - ร	- ด - ด	- - - ด	- - - ด	- - - ม	- ร - ด
- - - ม	- ร - ด	- ร ด ล	- ร - ด	- - - ด	- - - ด	- - - ม	- ร - ด
- - - ม	- ร - ด	- ร ด ล	- ร - ด	- - - ม	- ช - ด	- ร - ม	- ช - ม
- ด - ร	- ด - ม	- ร - ม	- ช - ม	- ด - ร	- ด - ม	- ร - ด	- ล - ด
- - - ด	- - - ด	- - - ม	- ร - ด	- - - ม	- ร - ด	- ร ด ล	- ร - ด
- - - ด	- - - ด	- - - ม	- ร - ด	- - - ม	- ร - ด	- ร ด ล	- ร - ด

ท่อนที่ ๒ จังหวะปานกลาง

- - - -	- ล - ม	- ม ร ด	ล ด ร ม	- ช - ช	- ม ช ม	ช ม ร ด	- ร - ล
- - - -	- ล - ม	- ม ร ด	ล ด ร ม	- ช - ช	- ม ช ม	ช ม ร ด	- ร - ล
- - - -	- ล ด ร	ม ร ด ล	ช ล ด ร	- - -	- ล ด ร	ม ร ด ล	ช ล ด ร
- ม - ด	ร ม - ร	- ด - ด	- ล ช ล	- ม - ด	ร ม - ร	- ด - ด	- ล ช ล

ท่อนที่ ๓ จังหวะปานกลาง

- - - -	- ม - ล	- ล ช ม	ร ม ช ล	- ด - ช	ล ด - ล	- ล ช ม	ร ม ช ล
- - - -	- ม - ล	- ล ช ม	ร ม ช ล	- ด - ช	ล ด - ล	- ล ช ม	ร ด ร ม
- - - -	- ม ช ร	ม ร ด ล	ช ล ด ร	- - - -	- ม ช ร	ม ร ด ล	ช ล ด ร
- ม - ด	ร ม - ร	- ด - ด	- ล ช ล	- ม - ด	ร ม - ร	- ด - ด	- ล ช ล

ท่อนที่ ๔ จังหวะเร็ว

- - - ม	- ด ร ม	- ม ช ม	ร ด ร ม	- - - ม	- ด ร ม	- ม ช ม	ร ด ร ม
- - - ม	- ด ร ม	- ช - ช	- ด ร ม	- - - ม	- ด ร ม	- ช - ช	- ด ร ม
- ด - ล	- ด - ช	ล ช ล ม	ร ด ร ม	- ด - ล	- ด - ช	ล ช ล ม	ร ด ร ม
- ม ช ม	ร ม ช ร	ม ด ม ร	ด ล ช ล	- ม ช ม	ร ม ช ร	ม ด ม ร	ด ล ช ล
- ม - ล	- ช - ล	- ม - ล	- ช - ล	- ม - ล	- ช - ล	- ล ด ล	ช ล ด ร
ม ช ม	ร ม ช ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ล ด ม	ช ล ช ล	ช ล ด ล	ช ม ช ล
- ม ร ด	ร ม ร ด	ม ร ด ร	ด ล ช ล	ด ช ด ล	ช ม ช ล	ด ช ด ล	ช ม ร ม
- ด ล ด	ร ม ช ม	ล ม ช ร	ด ล ร ด	ด ล ด	ร ม ช ม	ล ม ช ร	ด ล ร ด

ลายดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดงของไทยที่สั่งสมสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

เปลื้อง ฉายรัศมี คีตกวีศรีแผ่นดิน

โดยสังขารมของชีวิตแล้ว ทุกสรรพสิ่ง มีเกิด มีดับอยู่ทุกทิวาราตรี
แต่ในความเป็นจริงของธรรมชาติ การเกิดศิลปในระดับโลก ระดับจักรวาล
ใช้ว่าจะเกิดในทุกทิวาราตรีก็หาไม่
ในแต่ละรอบศตวรรษ มีศิลปินที่เป็นทองเนื้อแท้เกิดขึ้นไม่มากนัก
แต่ในจำนวนไม่มากนั้น ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ก็เป็นคนหนึ่งของรอบศตวรรษ
ที่ผ่านมา
ความเป็นศิลปินของครูเปลื้อง ได้ฉายรัศมีมาแต่เยาว์วัย
จากนั้นก็เดินไปบนเส้นทางของความเป็นศิลปินพื้นบ้านด้วยความมุ่งมั่นตลอดมา
ไม่ว่าจะอยู่แห่งหนใด และมีอาชีพอะไร สิ่งที่ครูเปลื้องไม่เคยทอดทิ้งเลยก็คือ
การพัฒนาโปงลางที่มีอยู่ให้ดียิ่งกว่าในอดีตที่ผ่านมา
ครูเปลื้องอยู่ที่ไหนเสียงโปงลางแสนเสนาะเพราะพริ้งก็เคียงข้างอยู่เหมือนเงาชีวิต
ที่ตามไปในทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะกลางวันหรือกลางคืน
หลับหรือตื่น ครูเปลื้องก็มีโปงลางเคียงข้างอยู่เสมอ
ณ วันนี้ บ้านหลังเล็กๆ กลางทุ่งกว้างของครูเปลื้อง ฉายรัศมี กลายเป็น
ศูนย์กลางการเรียนรู้เรื่องโปงลางให้แก่ผู้สนใจทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่หัวใจมากลั่นไปด้วย
ดนตรีได้มาฝึกฝนอยู่มิขาดสาย
นักดนตรีหลากหลายรุ่นหลากหลายวัยเหล่านี้ มีทั้งจากจังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดใกล้เคียง
และห่างไกล ที่ดั้นด้นมาเพื่อเรียนรู้และฝึกฝนโปงลางกับศิลปินแห่งชาติ ในบ้านน้อย
กลางทุ่งกว้าง ท่ามกลางนาข้าว ฟ้ากว้าง และสายลมเสรี
เสียงท่อนโน้ตลายดนตรีพื้นบ้านอีสานดังจากปากของครูเปลื้อง เป็นจังหวะจะโคน

เสียงเล็กๆ ที่ตื้นตันมา ท่องโน้ตลายดนตรีตามครู ถูกบ้างผิดบ้าง ด้วยสำเนียง
เสียงอีสานซบซานอยู่เจื้อยแจ้ว

เสียงบอกให้เริ่มต้นใหม่ ตามครูตั้งอยู่ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ไม้ตีที่ไล่ไปตามลูกโป่งกลาง ผสานเสียงให้ฟังดูไพเราะ อ่อนโยน

มือที่ผ่านกาลเวลามาเนิ่นนาน บ่งบอกหลักหมายแห่งชีวิตที่ผ่านร้อน ผ่านฝน
ผ่านหนาวยาวนาน ประคับประคองมืออวบอูมไล่ไปตามลูกโป่งกลางซ้ำๆ อย่างมีความหวัง

คนสองวัยกำลังสืบสานตำนานโป่งกลางไว้ในแผ่นดินอีสานเพื่อน้อมเทิดบูชาแต่
แผ่นดินถิ่นเกิดของตน

น้อมเทิดบูชาแต่แผ่นดิน

น้อมเทิดบูชาแต่ครูเปลื้อง ฉายรัศมี

ครูเปลื้อง ผู้ฉายรัศมีความเป็นคิตกวิสืบสานไว้เป็นตำนานของแผ่นดิน

ประวัติชีวิตและผลงานฉบับย่อ
นายเปลื้อง ฉายรัศมี
ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน)
ปี พ.ศ. ๒๕๒๙

ประวัติชีวิต

นายเปลื้อง ฉายรัศมี เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๗๕ ที่บ้านเลขที่ ๗ บ้านนา ตำบลม่วงนา อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นบุตรของนายคงกับนางนาง ฉายรัศมี มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๓ คน คือ

๑. นายบุญสงค์ ฉายรัศมี
๒. นางทองใบ ฉายรัศมี
๓. นายเปลื้อง ฉายรัศมี

สมรสกับนางยุพิน ฉายรัศมี มีบุตรด้วยกัน ๓ คน คือ

๑. นายราชัน ฉายรัศมี
๒. นายชัชวาล ฉายรัศมี
๓. นางสาวรณิ ฉายรัศมี

ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๒๒๙/๔ ถนนเกษตรสมบูรณ์ ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษา

นายเปลื้อง ฉายรัศมี สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียน บ้านนาวิทยาคม ตำบลม่วงนา อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๗

การศึกษาด้านดนตรี

นายเปลื้อง ฉายรัศมี เกิดมาท่ามกลางชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม บิดามารดามีอาชีพทำไร่ทำนา วิถีชีวิตดำเนินไปด้วยความเรียบง่าย แต่ด้วยเหตุที่เป็นคนมีนิสัยชอบศึกษาหาความรู้ใส่ตัวมาตั้งแต่ยังเด็ก โดยเฉพาะเรื่องดนตรี

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ นายเปลื้อง ฉายรัศมี อายุได้ ๑๑ ปี ขณะเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ มีความสนใจด้านดนตรี และได้เรียนดนตรีครั้งแรก คือ เกราะลอ โดยได้เรียนกับพ่อใหญ่ปาน ซึ่งเป็นผู้รู้การตีเกราะลอของหมู่บ้านในขณะนั้น ลายแรกที่เรียน คือ ลายน้ำท่วมทุ่ง และลายสุดสะแนน

ดนตรีชั้นที่สอง หลังจากฝึกเล่นเกราะลอแล้ว คือ พิณ ซึ่งพิณในสมัยนั้นยังไม่มีสายลวด นายเปลื้อง ฉายรัศมี ได้ให้สัมภาษณ์ว่ารู้จักพิณครั้งแรกเนื่องจากคุณปู่เล่าให้ฟัง ต่อมาจึงมีโอกาสเห็นพิณตัวจริงจากคนตาบอดที่มาติดในหมู่บ้าน นายเปลื้อง ฉายรัศมี จึงให้พ่อทำหุ่นพิณให้ โดยใช้ไม้จันทน์ทำเป็นหุ่น ส่วนสายพิณให้แม่น้าไหมหลายๆ เส้นมาฝั้นเข้าด้วยกันทำเป็นสาย ปรากฏว่าไม่มีเสียงเท่าที่ควร พ่อจึงแนะนำให้เอาตัวไม้ไผ่ (เปลือกส่วนนอกของไม้ไผ่ที่มีสีเขียว) มาบิดเกลียวทำเป็นสาย เสียงก็ยังไม่ดีขึ้นมากนัก

ปี พ.ศ. ๒๔๘๘ นายเปลื้อง ฉายรัศมี มีโอกาสติดตามพ่อไปขายคุไม้ (คุถึงที่ทำด้วยไม้แล้วเคลือบด้วยชันและน้ำมันไม้กะยาง) ที่จังหวัดมหาสารคาม (ขณะนั้นกาฬสินธุ์ขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม) โดยช่วยพ่อหาบคุไปขายในราคาหาบละ ๕๐ สตางค์ ได้เงินกลับมาจึงแวะซื้อของที่ร้านเอ็กกาพสินธุ์ (ปัจจุบันคือร้านชาญชัย) นายเปลื้อง ฉายรัศมี ได้สังเกตเห็นสายทองเหลืองที่แขวนอยู่ในร้าน จึงซื้อมาทดลองทำสายพิณ ทำให้เสียงพิณดังเพิ่มขึ้นและเกิดความไพเราะสนุกสนาน ลายที่ใช้ติดในขณะนั้น คือ ลายคิดฮอดน้องยามเดือนหงายพาอ้ายเที่ยว ซึ่งเป็นการศึกษาหาความรู้ในเรื่องดนตรีด้วยตนเองเป็นครั้งแรก

ดนตรีชั้นที่สาม คือ แคน แคนที่นายเปลื้อง ฉายรัศมี ฝึกเล่น คือ แคนแปดราคาในขณะนั้นเต้าละเจ็ดบาท เป็นการฝึกเล่นด้วยตัวเอง เมื่อได้ยินเสียงใครเป่าก็จดจำนำมาฝึกจนสามารถเป่าได้ ลายที่ฝึกเป่าแคนเป็นลายแรก คือ ลายใหญ่

ดนตรีชั้นที่สี่ คือ ซอไม้ไผ่ โดยฝึกกับพ่อใหญ่หิดแพง ลายที่ฝึก คือ ลายใหญ่ ลายสุดสะแนน

ต่อมา นายเปลื้อง ฉายรัศมี ได้มาทำงานแทนพี่ชายในตำแหน่งนักการภารโรง ในกรณีที่พี่ชายมาทำงานไม่ได้ ที่โรงเรียนบ้านนา ตำบลม่วงนา อำเภอเมือง จังหวัด กาฬสินธุ์ มีโอกาสได้ฝึกเล่นดนตรีสากลกับครูหิวน นุชผล เครื่องดนตรีที่เลือกฝึกหัด ทรัมเป็ต มีสมาชิกที่เล่นด้วยกัน คือ นายสินธุ์ จารมย์ นายประเสริฐ สินธุศิริ นายชัย ศิริกุล เพลงที่ฝึกเป่าทรัมเป็ตเพลงแรกก็คือ เพลงเวสสุกรรม ทะแย้มอัญเรื่อ ส่วนเพลงอื่นๆ ไม่ทราบชื่อ เพราะถูกว่าเพลงแห่ไปเสียทุกเพลง เนื่องจากวงดนตรีดังกล่าวใช้สำหรับ แห่ในงาน

ผลงานทางด้านดนตรี

นายเปลื้อง ฉายรัศมี นอกจากจะเป็นผู้เฝ้าและรักในการดนตรีแล้ว ยังมีผลงาน ที่เป็นของตนเอง โดยการศึกษาขึ้นจากประสบการณ์ คือ

๑. ประดิษฐ์และพัฒนาเครื่องดนตรีเกราะลอ จาก ๖ ลูก เป็น ๙ ลูก และ ๑๓ ลูก ตามลำดับ

๒. ได้เปลี่ยนชื่อเครื่องดนตรีจากเกราะลอมาเป็นโปงลาง

๓. ประพันธ์ลาย (เพลง) ดนตรีพื้นบ้าน (โปงลาง) เช่น ลายเดี่ยวกาเต้นก้อน ลายแมงภู่ตอมดอก ลายสุดสะแนน ลายนกไขบินข้ามทุ่ง ลายลมพัดไผ่

๔. ผสมและพัฒนางานดนตรีพื้นบ้านอีสาน (วงโปงลาง ตั้งแต่เริ่มต้นจนได้ มาตรฐานถึงปัจจุบัน)

๕. พัฒนางานดนตรีพื้นบ้านขึ้นใหม่ (วงหมากกะโหล่ง) เมื่อปี ๒๕๓๕

๖. ประพันธ์ลายประกอบการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

๗. เป็นผู้กำกับการเล่นวงดนตรีพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์ กาฬสินธุ์

๘. เป็นวิทยากรพิเศษให้บริการความรู้ต่อหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

การพัฒนางงโปงลาง

วงโปงลางได้เริ่มพัฒนามาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งด้วยความสามารถทางดนตรีของนายเปลื้อง ฉายรัศมี จึงถูกชักชวนให้ไปทำงานในหลายๆ ที่ แต่ละที่มักมีโอกาสดำรงวงโปงลางอยู่เสมอ เช่น

ปี พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๐	ทำงานที่โครงการเขื่อนลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์
ดำรงวงโปงลางเขื่อนลำปาว
ปี พ.ศ. ๒๕๑๖	ทำงานที่สำนักงานป่าไม้ จังหวัดกาฬสินธุ์
ได้ดำรงวงโปงลางโสมพะมิตร
ปี พ.ศ. ๒๕๒๐	ทำงานที่ชลประทาน จังหวัดอุบลราชธานี ไม่ได้ดำรง
แต่นำวงโปงลางไปแสดงในโอกาสสำคัญ ๆ
ปี พ.ศ. ๒๕๒๑	ทำงานที่ชลประทานบ้านน้อยหนองเค็ม จังหวัดนครพนม
ดำรงวงโปงลางชื่อวงโปงลางบ้านนาราชควาย
ปี พ.ศ. ๒๕๒๔	ทำงานที่อ่างเก็บน้ำห้วยมะโน บ้านนาคู อำเภอนาคู
จังหวัดกาฬสินธุ์ สอนวิธีทำเกราะลอให้กับชาวบ้าน
ทำด้วยไม้มะเกลือ
ปี พ.ศ. ๒๕๒๕	ปฏิบัติหน้าที่ครูสอนดนตรีพื้นบ้านอีสาน
ณ วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์จนถึงปัจจุบัน

นับว่าเป็นผู้ที่พัฒนางงดนตรีโปงลางตั้งแต่เริ่มต้นจนได้มาตรฐานถึงปัจจุบัน

ผลงานเกี่ยวกับดนตรี

๑. ศึกษาและปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้านมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี
๒. เป็นผู้พัฒนางงดนตรีพื้นบ้านวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ (พ.ศ. ๒๕๓๐-ปัจจุบัน)
๓. เป็นผู้สอนและสร้างนักดนตรีที่มีความรู้ความสามารถจนเป็นที่ยอมรับ
๔. เป็นคณะกรรมการประติษฐ์ชุดการแสดงพื้นบ้าน ชุดเข่งโปง แพรวกาฬสินธุ์
บ้านหม้อ ไทยพวน และอื่นๆ

ความภาคภูมิใจในชีวิต

๑. ได้รับพระมหากรุณาธิคุณร่วมบรรเลงวงดนตรีโปงลางกับสมเด็จพระเทพรัตน-
ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในงานแสดงศิลปวัฒนธรรมสี่ภาค ปี ๒๕๓๓
ณ วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

๒. ได้รับความไว้วางใจเป็นตัวแทนแสดงเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยใน
ต่างประเทศ

๓. ได้อนุรักษ์ พัฒนา เผยแพร่ และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ

๔. ได้มีโอกาสร่วมเขียนหนังสือกับอาจารย์ถวัลย์ ภาสกรวิทย์ มาศจรัส

นายถวัลย์ มาศจรัส

๑. ชีวิตปัจจุบัน

นักวิชาการการศึกษา ๘

หัวหน้ากลุ่มศิลปวัฒนธรรม กีฬา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

๒. เกียรติคุณที่เคยได้รับจากทางราชการ

พ.ศ. ๒๕๒๖ ข้าราชการครูดีเด่น

พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๒ เกียรติคุณบัตรข้าราชการอุทิศเวลาราชการ

พ.ศ. ๒๕๓๘ เกียรติคุณบัตรช่วยงานศิลปะผู้เสียสละของมูลนิธิรัฐบุรุษ
พลเอก เปรม ติณสูลานนท์

พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับการประเมินจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงให้เป็น
ผู้ถ่ายทอดเรื่องความรู้ในการเขียนหนังสือได้ดีในลำดับที่ ๑

พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้รับการคัดเลือกจากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย
ให้เป็น ๑ ใน ๕๐ นักเขียนไทย เขียนเรื่องเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๓. รางวัลทางด้านวรรณกรรม รวม ๒๖ รางวัล ได้แก่

พ.ศ. ๒๕๒๔ รางวัลเรื่องสั้น เรื่อง ละคอนวันครู จากนิตยสารคู่สร้างคู่สม

พ.ศ. ๒๕๓๐ รางวัลเรื่องสั้นรางวัลชมเชย เรื่อง บ้านของปาน
จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. ๒๕๓๒	รางวัลเรื่องสั้นรางวัลชมเชย เรื่อง ใบไม้แห่งกาลเวลา จากสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ร่วมกับสหพันธ์นิสิตนักศึกษา แห่งประเทศไทย
พ.ศ. ๒๕๓๒	รางวัลรวมเรื่องสั้น ชุตินิพนธ์ รางวัลชมเชยคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๓๓	รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ (นวนิยาย) เรื่อง คนในกรม รางวัลชมเชย (ไม่มีรางวัลชนะเลิศ) รางวัลวีโดมพระจันทร์
พ.ศ. ๒๕๓๔	รางวัลวรรณกรรมเยาวชน เรื่อง กระตอมแสงตะวัน รางวัลดีเด่นคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๓๕	รางวัลรวมเรื่องสั้น ชุตินิพนธ์ รางวัลชมเชยคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๓๘	รางวัลหนังสือเด็ก เรื่อง สิงโตเจ้าปัญญา จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๓๘	รางวัลเรื่องสั้นดีเด่น ๑ รางวัล ชมเชย ๒ รางวัล จากสถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๓๙	รางวัลเรื่องสั้น ๗ รางวัล จากสถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๔๐	รางวัลเรื่องสั้น รางวัลชมเชย จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ร่วมกับบริษัท ทีพีไอ โพลีน จำกัด (มหาชน)
พ.ศ. ๒๕๔๐	รางวัลเรื่องสั้นรองชนะเลิศอันดับ ๓ โฉนดยกรัฐมนตรี จัดโดยบริษัทอเมริกัน อินเตอร์เนชั่นแนล แอสซัวร์นส์ จำกัด ร่วมกับนิตยสารสกุลไทย หนังสือพิมพ์แนวหน้า และหนังสือพิมพ์สยามโพสต์
พ.ศ. ๒๕๔๐	รางวัลเรื่องสั้นสถาบันภาษาไทย จำนวน ๔ รางวัล
พ.ศ. ๒๕๔๒	รางวัลวรรณกรรมเยาวชน เรื่อง พ่อ ขวาลูกชาย ข้ายลูกสาว จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๔๒	ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินดีเด่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สาขาวรรณศิลป์)
พ.ศ. ๒๕๔๗	รางวัลชนะเลิศอันดับ ๓ Seven Books Award

นายทูลทองใจ ซึ่งรัมย์

๑. ชีวิตปัจจุบัน

อาจารย์ ๒ ระดับ ๗ วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

อาจารย์สอนประจำภาควิชาดุริยางค์ไทยและภาควิชาดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน

๒. ความรู้ความสามารถพิเศษ

- มีทักษะและความชำนาญในการสอน
- มีทักษะและความชำนาญในการบรรเลงดนตรีไทย (ปี่พาทย์ เครื่องสาย)
- มีทักษะและความชำนาญในการบรรเลงพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง พิณ แคน โหวด ซอ กลอง)
- มีทักษะและความชำนาญในการสร้างวงดนตรีไทยและวงดนตรีพื้นบ้านอีสาน
- มีความสามารถในการเขียนหนังสือเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านอีสาน
- มีความสามารถในการเขียนบทละครเวทีและการแสดงแสง เสียง

๓. ผลงานเกี่ยวกับดนตรี

- ศึกษาและปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้านมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี
- เป็นผู้พัฒนางวงดนตรีพื้นบ้านวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ (พ.ศ. ๒๕๓๐-ปัจจุบัน)
- เป็นผู้สอนและสร้างนักดนตรีที่มีความรู้ความสามารถจนเป็นที่ยอมรับ
- เป็นคณะกรรมการประติษฐ์ชุดการแสดงพื้นบ้าน ชุดเซิ้งโปง แพรวกาฬสินธุ์ บัณฑิต ไทยพวน และอื่น ๆ

- เป็นกรรมการตัดสิน

- การประกวดดนตรีพื้นบ้าน (วงโปงลาง) งานมหกรรมโปงลาง แพรวา และกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึงปัจจุบัน
- จัดประกวดดนตรีพื้นบ้าน เช่น ประกวดวงกลองเลิ้ง ประกวดวงกลองยาวอีสาน
- เขียนหนังสือ ศิลปวัฒนธรรมไทย เรื่อง โปงลาง เนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย พ.ศ. ๒๕๔๓
- เรียบเรียง ผูกซ่อม จัดทำเทปเพลงดนตรีพื้นบ้านอีสาน หมากกะโหล่งโปงลาง ชุดที่ ๑ และชุดที่ ๒ วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

๔. ผลงานด้านการบรรเลงและการแสดง

- เป็นผู้บรรเลงดนตรีไทยประกอบการแสดงโขน ละคร ระบำ
- เป็นผู้บรรเลงดนตรีไทยประกอบพิธีทั้งในงานราชพิธีและงานพิธีโดยทั่วไป
- มีความสามารถในการเขียนบทการแสดง
- เป็นผู้กำกับการบรรเลงและการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์
- เป็นหัวหน้าคณะนำการแสดงเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมภายในประเทศ

๕. เป็นตัวแทนเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

- ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ แสดง ณ ประเทศอังกฤษ
- ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ แสดง ณ ประเทศญี่ปุ่น ลาว
- ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ แสดง ณ ประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน
- ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ แสดง ณ ประเทศอังกฤษ ฮองกง

๖. ความภาคภูมิใจในชีวิต

- ได้รับพระมหากรุณาธิคุณร่วมบรรเลงวงดนตรีโปงลางกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในงานแสดงศิลปวัฒนธรรมสี่ภาค ปี ๒๕๓๓ ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์
- ได้รับความไว้วางใจเป็นตัวแทนแสดงเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ
- ได้อนุรักษ์ พัฒนา เผยแพร่ และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ
- ได้มีโอกาสร่วมเขียนหนังสือกับอาจารย์ถวัลย์ มาตรฐาน